

משך חכמה

דברים

הוא. יעו"ש. ודוק:

ובין גרו. זה שאינר עליו דברים א"ל חרשת בתוך שלי והוא אומר לא חרשתי הוא אומר המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית לכך נאמר ובין גרו (ספרי פסקא ט"ז). פירושו: שהוא אומר חרשת בתוך שלי והוא אומר לא חרשתי כל עיקר. לא בשדה זו ולא בשדה אחרי ובי מעידין עליו שחרש בתוך שדה שוב הוחזק כפרן וחייב לשלם וכדאמר הגמ' בשבועות דף ל"ד בשבועה ליכא בקרקע: וכן המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית כלל לא שורך ולא שור אחרי ואחרים מעידין שהמית שור. אך אינם יודעים של מי חייב בתשלומין. ולא הוה מודה בקנס כיון שנתכוון לכפור. וכשיטת הירושלמי בשבועות: ודלא כבבלי (ועיין בחדושי לסנהדרין). וזה שאינר עליו דברים: שמאסף דברים: שמקיבון דבריו עם דברי העדים יא חייב. ודוק:

ויצא האמורי כו'. לא זכר כאן העמלקי. משום שרלה לאמר להם שלא יפחדו בעת מפני שהרגו שני מלכי האמורי בחרב. אבל העמלקי יפחדו מפניו וכמו שהזכירו המרגלים רעועה שלקו בו עמלק יושב כו'. וכששינה כמות ולשון במות אהרן. לא ידעו היטב אם הוא עמלק. וכמו שפירשו אם נתן חתן העם הזה וכו'.

ואת העם לו לאמר כו' אל תתגורו בם כו' ולהלן במואב ועמון אמר למשה אל תלך כו'. אל תלך ואל תתגר בם מלחמה. מפני כאשר אמרו בפרק י"ג אין זרעו של עשו נופל אלא ביד זרעו של רחל כו'. לכן משה שהיה מזרעה של לאה. לא יכול להתגר בם מלחמה. רק שהפס היה לריך לזות שבהם יש יוסף ובנימין זרעו של רחל:

ויאמר ד' אלי אל תלך את מואב ב"ק ל"חוכי מה עלה ע"ד של משה. פירוש דבשארי אומות כתיב לאמר: דהעם יגורו בם מלחמה. אבל כאן לא כתיב לאמר: וא"כ למשה עלמו היה הנווי. לכן אמר מה עלתה ע"ד של משה. ומסולק קושיית תוספות:

אכל בכסף תשכירני ואכלתי ומים בכסף חתן לי ושתיתי. בגמ' בפ"ב דע"ז מה מים שלא נשחטו אף אוכל שלא נשחט. ויתכן פירושו: דמה מים ראויים חיקף מנתינה לשתייה. כן האוכל שיאכל תיקף מותר

לתת להם. ספרי פסקא ח' לתת להם אלו באי הארץ ולזרעם אלו בנייהם אחריהם אלו שכבשו דוד וירבעם ד"א לתת להם אלו באי הארץ ולזרעם אלו עולי בבל אחריהם אלו ימות המשיח. פשוט דפליגי אס קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא. א"כ אין לאחר נתינה ראשונה כלום. ע"כ דריש על כבוש ראשון. אבל ד"א קאי בהשיטה דקדושה ראשונה ושניה לא קדשו לעתיד לבוא ולכך חשיב להוא כל חדא לנתינה בפ"ע. ולישגא קמא סבר כבוש יחיד לאו שמייה כבוש. [כמו דפליגי בזה תנאי בניטין ח'. עיי"ש]. ולכך לא חשיב כבוש דוד וירבעם. ופשוט. ודוק:

ואמר אליכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי שאת אחכם כו' איכה אשא לבדי. לדמיון. כאשר יש לאדם ברכה מופלגת. בעושר ובגנים ויש לו טורח הרבה מגידול בניו ממניקות ושפחות וכיו"ב די ספוקן. אז יאמר מה גדלה עלי הטורח מכם. יתן ד' כי כן יהיה לכם מבניכם ובני בניכם טרחות כאלה וטורד כזה לא יופסק מכם. כן משה רועה נאמן אמר ד' הרבה אחכם והנכם ככוכבי השמים בריבוי ובמעלה מופלגת ע"ד נסויי אמר שכן יאמרו רועי ישראל ומנהיגיהם ונביאיהם תמיד עליכם ויתלוננו תלונות כאלה. וזה שאמר ואמר אליכם בעת ההיא שכן יאמרו תמיד עליכם כפי אשר אחס במלך העת הזה רועי ישראל ישעיהו וירמיה וכיו"ב:

ואצורה את שופטכם בעת ההיא לאמר. אמר ר' יוחנן כנגד מקל ורצועה (סנהדרין ז'). בגמ' חשיב כלי הדיינין מקל ורצועה ושופר זה לבדוי. אמנם כאן לא חשיב שופר. משום דבעת ההיא היו מוטדין לשמים דחמיר. כדאמר פרק אלו מגלמין. ולרש"י היו מוטדין מעת שעשו העגל. ולא נשכ לכן רוח לפוני (פרק הערל דף ע"ב). לכן בעת ההיא אינו רק מקל ורצועה. ודוק:

בספרי. בין איש לאוילא את הקטן מכאן אמרו

אין דנין יתומים. הפירוש. דדוקא במה דאית להו חזקת אבהות. הא תינק שחקף בעבדיו

וכו' ואמר שלי הוא כו' אלא מולאין מידו מיד (ב"ק ק"צ). ולכך מסיק דוקא יתומים משום דקאי על מה דסליק מניה זה מחזיק בשדהו ואומר שלי

משך

דברים

חכמה

קורי עכביש יהיו כעצמות עגלה. ע"ז אמרו פזר לרשעים נאה להן כו' כי הוא תרתי לריעותא משם אחד. כל אחד מחזיק חבירו והוי טרפה גמורה וז"ל. **והנה** ענין המקדש הוא לאחד כלליות ישראל ולבציות אל מקום אחד. כמו שאמרו היה עומד כו' נמלאו כל ישראל מכווין את לבם למקום אחד. ולכן שם תמיד היה ההנהגה הנכונה כמו שזמנו עשרה נסים שנעשו בזהמ"ק. ולהראות אף שכל פרטיי בפני עצמו אינו ראוי להיות מושגת פרטי בהנהגה פרטיית בלתי טבעית. בכ"ז הקשר הכללי מעם ישראל ראוי הוא להיות מושגת בהשגחה נסיית. ששם אין פגם שכולם מעלים ריח ניחוח. זה ביראתו. וזה בלדקתו. וזה באהבתו לישראל. וזה במסת ידו. וזה בתורתו. וכמו שאמרו וירח ריח בגדיו ריח בגדיו כריח שדה אשר ברכו ד'. פירוש, שלהריח נגד עשו הרשע. האם יריח ריח רע"ק וחביריו. לכך הראהו הש"י מי שהוא בסוג אחד. כמו יקום בן לרידיו. ובכ"ז נכנסו בו דברי יוסי בן יעזר כארם והקדימוהו לנן. עדן וזה שאמר כריח שדה אשר ברכו ד'. דבחלק תפוחין כל טלה. כל עשב מעלה ריח. כן בלירוף הכללי גם הפושעים מושגחים ומעלים ריח. ודוק. והנה מנחה אינה קרבה בשותפין רק ביחיד. ובצבור בזה מנחה לפי שהצבור הוא בכלליותו כמו יחיד שהוא איש אחד. וכל אחד מועיל לחבירו כמו שכל אבר מועיל לחבירו וכיו"ב. לכן כיון שהפסידו מעלת האחדות. וכל אחד ראה לבצור לחבירו. והוי כקלינו סדום ועמורה. ח"כ כ"א נבדל בפני עצמו. אי"כ לא תסיפו הביא מנחת שוא. וכן קטרת שביא מתבשם מחבירו. וגם החלבנה ריחה ניחוח. אבל כשכל אחד מפורד בפניו הלא קטרת תועבה היא כמו שהיא בפרטיותה שחלבנה ריחה רע והקריבוהו לפחתך וכו'. ל"י לא אוכל און ועלרה. שיהיה אסיפה מאון. היינו שיסכימו כולן על תכונה אחת רעה.

והנה בתוכחה י"ש שני סוגים אחד מה שמתפעל אחד מחבירו. כמו מאנשים ממי שהוא במדרגתו מזה לא שייך שיקבלו דבריהם. רק באופן שיראה אם חבירו שמטופל בבגים ועני ובכ"ז הוא נזהר מאונאה ומשקלות וכיו"ב כש"כ הוא. ועוד אם חבירו מחומם הוא ובפרקו הוא עומד ואין לו אשה. ובכ"ז הוא נזהר מלהסתכל בגשים כש"כ הוא וכיו"ב. ויש מה שדבריו נשמעים דברי תוכחה. כמו שזמנו מגדול הדור וקדוש ד'. אשר בזה לא שייך שהוא יתפעל ממנו. כי הוא אינו מסוגו וערכו רק שדבריו נשמעים. ולזה אמרו בפרק כל כתבי לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא

אז לאכול. אף אם נשתנה אצל הגוי. רק שלא ישתנה אחר המכר אצל הגוי. משום דבמלחמת ז' אומות אישתראו אף קדלי דחוררי וא"כ מה שנתבשלו קודם שהיו ברשות ישראל שרי דהוי כמו שלל דעו"ג. רק לאחר שיהיה קנוי לישראל לא יתבשל ע"י העו"ג. ואז הוי כשלל דידהו. ועיין פ"ק דחולין י"ז בזה. ומשום לא מיימי קרא המוקדם לדווס. ודוק. **ששים** עיר כו' חומה נבנה כו' וברית. ברית נחומה. מלכים א' ק' ד' יעו"ש.

הר"א היא ברבית בני עמון וכו' בלחמ איש. יתכן עפ"י מה שזמנו נהגו בימים הקדמונים אצל העובדי אלילים ועובדי האדם בחינא. אשר יחסו גבורת הגבור לאלוד. ולכל כליו אשר הראה גם גבורתו עצמו וישתחוו. כאשר נודע בשירי היוגים. לכן עשו את עוג אשר האריך ימים והיה מופלג בזקנה וגבורה לאלוד וגם לערסו הקדישה ויניחה בית עלזיהם ברבית בני עמון. לכן ספר משה כי היה מיתר הרפאים. והוא ענין טבעי רק נחמטת במשך הזמן. לכן טעו העו"ג. ב"י הלא היא פירוש היא הקדושה בעיניהם אשר יבואו ממרחקים לעבדה. בלחמ איש פירוש יד עוג אשר היה איש לא ענין אלדי כאשר יתשובו. רק כי הטבע לא תמנע מהוליא מפעלות זרות בחיקה מה שרחוק המליאות. כמוש"כ רבינו משה בפירושו למסנה פ"ג דנדה. עיי"ש.

בהפטר לא תסיפו הביא מנחת שוא קטרת תועבה הוא לי כו' לא אוכל און ועלרה. הענין. דמלאנו לרז"ל בכריתות כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאן הכתוב עם סממני הקטרת כו'. הרי דדבר הפחות בעלמיותו. בכ"ז כשהוא מתערב באגודה כללית הוא מתבשם ומועיל להוליא ריח ניחוח מן הסממנים האחרים. ומלאנו שאמרו פיזור לרשעים נאה להן ונאה לעולם. הרי שהאגודה מוסיף חזק לעושי רשעה. וכן מלאנו שאמרו כל זי עשרה שכינתא שריא. וכבר עמד על זה הר"ן דדרשתו. והנראה עפ"י מה שזכרנו דין תרתי לריעותא. שאם הם משם אחד. שמורים שניהם על ניקוב הריאה וכיו"ב. אז הוי טרפה. אבל אם זה מורה על נקב וזה על קמט וכיו"ב כשר. כן הדבר הזה. אם כל אחד בפני עצמו י"ש לו מדה פחותה זה כלי. זה בעל לשון הרע. זה בעל כעס. כשהן באגד אחד אז יומתק מרירותן ויתבשם כל אחד מחבירו. זה ילמוד מזה לפזר הוגי. וזה לגות מרגזו. וזה על ששם יעטה. אבל אם כולם מסכימים על תכונה רעה אחת. הלא אז תחזקנה מוסדותיהם ומן

מריבה. אמר לא תביאו את העם הזה מפני שאמר לשניהן. ועל משה שהיה מוילא ומביא את העם והוא הרועה בלאן עמו. לכן הסרת הממשלה וההנהגה די על חטא מי מריבה. אולם במיתת אהרן כתוב בחקת כי לא יבא אל הארץ על אשר מריתם בו. כי מפני שהוא אינו מנהיג. ועליו נגזר שלא לבוא. עבור חטא מי מריבה. לכן התפלה משה לעברה נא ואראה הארץ. פירוש. שלא אהיה מנהיג רק יהושע יחליטה וכמו שכתוב בסוף דברים. ואת יהושע לוייתו בו. אבל לעברה נא בעלמי ואהיה כשאר ישראל הבאין לארץ. ויתעבר ד' בי למענכם ולא שמע אלי. שזה היה בשביל ישראל שיקומו מתי מדבר ועוד טעמים במדרש ודוק: **ויתעבר ד' וכו'.** כאדם שאומר לחבירו עבר פלוני ע"ד פלוני ספרי [לפי הנהגת הגר"א]. פירוש. שהוא זיקש בשתי מדות של הקביה ד' אלדים וכמוריא לעיל בספרי ובפ' פנחס. החזקה שאתה כובש ברחמים מדת הדין. לכן אמר שהקביה עבר מדת הרחמים. וזה ויתעבר ד'. ופשוט.

ועוד שם ויתעבר. כאדם שאומר נתעבר בי פלוני ונתמלא עלי חימה. ובמק"א אמרו כביכול כאשה המתמלאה מעוברת. וע"ד פשוט נראה שמהם ראה לייכנס ולעשות גמר התיקון לזנות בהמ"ק. וכמו שאמר ואראה בו והלבנון זה בהמ"ק. והראה לו כביכול שעדיין לא הגיע הזמן וכאילו באמצע ימי הריון שעדיין לא נעקר הולד. האם טוב להוליד אז? כן עדיין לא הגיע גמר התיקון. לכן מוכרח משה לחיות. וזה רעיון נכון:

רב גר. ע"ד דרש. כי איתא בספרי אתה החילות לא כבר נשבעת בעגל וחזרת בך. אולם הא אמרינן בריה כאן ביחיד כאן בלבד אבל משה דהוי רבים לריכים לו כרבים דמי (תענית פ"ק). לכן אמר שיש לך רבי. וכמאמרם והיה משה יושב כחלמיד ואיך כרבים ולאחר גז"ד אינו נקרא ביחיד. וזה שאמרו בספרי פנחס בשעה שנגזר משה לנחלת בני ראובן וגד שמח ואמרי. דומה אני שהוחר הגד. פירוש דבארץ סימון ועוג היה המן יורד להם בזכות משה ועדיין לריכים לו וכרבים דמי ונקרע אף לאחר גז"ד ודוק. וכן בתנחומא מפורש. אמר לפניו אני יחיד וישראל ס' רבוא הרבה פעמים חטאו לפניך ובקשתי עליהם רחמים ומחלת להם. על ס' רבוא השגחת ועלי ארץ אתה משגיח. אל משה אין דומה גזרת לבד לגזרת יחיד יעו"ש:

ואותי לזה בעת ההיא ללמד אתכם בו חקים ומשפטים לעשותכם בארץ. היינו שסמוך לעשרת

שלא הוכיחו זא"ז שנאמר היו שריה כאילים בו' מה אינן זה ראשו של זה בלד זנבו של זה בו' דייקו זה את זה. ולא כתבו זה לזה ונקיט רק סימן הפעולה היינו שלא נתפעלו זה מזה. כי בכללות האומה בזה יש מעלה טובה ומדה נאותה ובוה מדה זו. והמה למדו זה מזה חסרונם של זה. וזה לא למד המדה טובה. רק הביט אל החסרון שיש בשל זה. וזה ששמו ראשו של זה בלד זנבו של זה. שהביטו רק אל החסרון שיש בחבירו. והמה לא למדו שלמות זה מזה. אך למדו חסרונות ופחיתות זה מזה. ועל חופן השני אמרו לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבזו בה ת"מ. היינו אנשים חכמים שאינם מסוגם וערכם. שבה לא שייך התפעלות. רק שהיו דבריהם נשמעים לגורל מעלתם וערכם. ע"ז אמרו וילעיצו במלאכי אלדים. הוא שאמרו ששביל שהוא מלאך מופרש ומובדל מהליכות תבל וארחותיו לכן הוא אומר בן לו היה לו טורח וטורד בהויות העולם. כי אז היה גרוע ממנו הרבה. ועוזא ועוזאל שהיו מלאכי בו' וכשירדו לארץ הרעו מהם. ולכן לא היו דבריהם נשמעים. ולכן לא היו מרופה למכתם מחלים במדות והנהגה וחרבה ירושלים תוצאת:

אם יהיו חטאים כשנים כשלג ילבינו. בראשון [פירוש במקדש ראשון היה חוט של זהורית מלבין כשלג]. אם יאדימו כחולע כלמר יהיו בשני [במקדש שני לא היה מלבין רק כלמר]. (ירושלמי שבת פרק רע"ק). פירוש. שהשני הוא חוט לבן בלעב אדום. כן היו ישראל במקדש ראשון נתגלה עונם (פ"ק דיומא). שעונם לא היה רק בגלוי. אבל פנימות לבנם היה מלא אהבת התורה ואהבת ישראל. כמו שאמרו מפני מה דורו של אחאב מללימים במלחמה מפני שלא היה בהם מלשינות. ואליהו אמר אני נותרתי לנביא לד'. ואין איש מוסר אותי. וכן אמרו ביהורם בן אחז. שגזיו וכספו וזהו היה נותן למלך בני עמון. לבד ממחמד עיניך זו התורה לא היה נותן והיה מוסר נפשו על זה. ולכן היה מלבין כשלג. לא כן במקדש שני היה חטאיהם כחולע שדם אדום בתוכו. כן היה בהם בפנימותם שנאת חנם ומלשינות. לכן רק כלמר יהיו ולא היה מלבין כשלג.

ונאתחנן

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה וכו' ידוע מחקי המלוכה. אשר אם יתחייב האדם ג' עונשין. והיה בהתחייב זה איזה מושל. יטובה עונש אחד עבור הסרת השררה וממשלה מעליו. ולכן במי

משך

ואתחנן

חכמה

ועבדתם אשר חלק וכו' ואחכם לקח וכו' להיות לו וכו' וד' התאקף בי כו' לבלתי עברי כו' כי אנכי מת כו' אינני עובר וכו'. כוונת הכתובים נראה ע"פ מה שדברנו בדרוש במקרא שאין האדם לרדף להכנע מול המאורות והרוחניים המשפיעים על פי פעולת האלדי בהם כגרון ביד החולב על העולם השפל, כי שניהם כאחד מקבלים השפעת מהיחוד האמיתי ברונו האמיתי, וכמו שלא יתפעל ויכנע האדם מן המזון אשר יאכלם, כי אין להם בזה שום הרגש ובמירה כלל, כן הוא המאורות עם הרוחניים, אין להם בזה שום חפץ ורלון, רק לווי הש"ת והנה ידוע, כי האומות מתנהגים בחלשות המערכה, כמו שאמר יחזקאל הגויס מהמה, לא כן בית ישראל אין מזל לישראל ומתנהגים עפ"י השגחתו הפרטית, וזה שאמר ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש והירח כו', כי הנה המאירים, המה ימתיקו מגדים ועפ"י מערכותיהם יתנהגו עיני בני אדם, והשתחווים להם, שתכנע מפניהם ועבדתם, שתחשבו למשפיעים זולת ההשגחה, אשר חלק ד' אותם לכל העמים, היינו כי המה מתנהגים עפ"י המערכה ואחכם לקח ד' כו' להיות לו לעם נחלה כו' היינו שאלליכם אין פועל המערכה כלל רק ההשגחה הפרטית, ובוא וראה, כי איך לרדף להכנע כלל מן המנהיג, כי מי הוא היותר מנהיג בין כל הגזרים בשמים ובארץ יותר ממשה, ובכ"ז ד' התאקף בי כו' לבלתי עברי כו' כי אנכי מת כו' אינני עובר את הירדן ואחם עוברים וירשחם, הרי אתה רואה איך המנהיג הוא ברלון הבורא לפעול על ידו כגרון ביד החולב ואין לו שום יתרון עליך, אדרבא אתה עובר את הירדן ומשה איננו עובר, כן השמש והירח וכן כל לבא השמים, ונכון בהמשך הכתובים, ודוק:

והנה בגמרא (עו"ג כ"ה) דרשו אשר חלק ד' שהחליקן בדברים, כדי לטורדן מן העולם והבאור הוא, דאמרו דאברהם התבונן, מפני מה אין הש"ת יולד ממערב ובלא למזרח, אם אלדים הוא, ועל כרחק שהוא מוכרח וכמו שבארתי, וגמלא, דהתדירות וחק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, מזה מוכח, שששים לעשות רלון קונס, פועל אמת שפעולתו אמת בלתי נשתנית והיא נלחית, וכן הגלגלים שומרים את משטרים ונוטרים תפקידם, וכאשר אמר השם למשה, היום הזה אחל את פחדך ויראתך על פני כו' תחת כל השמים, והוא שעמדה לו תחמה במלחמת סיחון ועוג (עו"ג פ"ב) אם כן נתחזק טענתו של עובדי השמש לאמור, הלא הוא בחירי, ובעל רלון וכשרה

לעשרת הדברות לזה לו דיני עבד ואמה העבדים, ודבר זה אינו נוהג רק בארץ, דאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (פרכין כ"ט) ובמדבר לא מנו יובלות עד כיבוש ומילוק הארץ, וכן אמר ירמיה לד' אנכי כרתי ברית כו' ביום הוליא אותם כו'. יעו"ש ודוק: **לרמז** אחכם חקים ומשפטים לעשותכם אותם בארץ, לעשותכם פירושו ע"י כפיה [ובגמרא מלאנו שגשמתו בשלשן זה הרבה מעשין לפסולות וכיו"צ הרבה], שנתעו בעל כרחם, וכמו דק"ל האומר איני נוטל לולב כו' מכין עד שחלא נפשו, וזה אינו רק בארץ, דהא מודעה רבה לדאורייתא, וע"כ כמוש"כ הרש"א שאם לא יקיימו אין להם חלק בארץ שעי"ם כן ניתן להם, וא"כ טרם בואם לארץ לא היה דין כפיה עליהם, ודוק:

ונשמרתם מאד לעשותיכם כו' פן תשחיתו כו' וד' התאקף בי ע"ד כו'. התכת הכתובים נראה כי אחד מן הסבות אשר בגללן היה ברלון הגזר שימות משה במדבר היה, הוא בשביל כי זה משה האיש הוליא מים מאור חלומי, פירש כל ימי היותו במדבר מאשה, לחם לא אכל ומים לא שתי, נתן להם לחם מן השמים, הרג מלכי האמוריי בקע ים סוף, אשר לזאת כל ימי חי בני גילו אשר זכרוהו מנוער ודמו במחשבתם כי המה היו בסוגו ובמעלתו, והוסיפו להתקנא בו ואמרו, הן כל העם כולם קדושים, ומדוע תתנשאו כו' והביטו אחרי משה להטיל דופי במעלליו, לא חששה התורה כלל, אמנם אחרי מות כל הדור הוא והמלינים והמתרעמים חמו וגברתו, אז נשאר דור חדש אשר מנוער יזכור רק מפעלות משה הצלתי טבעיים, אשר כל מערכות הטבע נקבעו בשבילו, ובפרט בעת היותם נערים לא נחקה בלבם ליחס זה אל השם אשר משה קורא בשמו ומדבר אליו תמיד, חששה חכמה העליונה פן בצואו לארץ ישראל ייחסו אליו, כי הוא האלוה והוא ענין בלתי טבעי מין אנושי אשר נועד על כל מערכות הטבע, ויתבטל בלבבם הרגש האמונה האמיתית ולו יעבדו וישתחוו, וכבר נתעוררו רבותינו במדרש, וידבר העם באלדים ובמשה השוו עבד לקונו, ולכן הנסבה שמתו ישראל במדבר ויקום דור חדש, זאת היא הסבה למיתת משה, לכן כאשר היה על פי' אמר וד' התאקף בי ע"ד וישבע לבלתי עברי כו', כי רק על דבריהם שלא תחטאו ולא תקדישו אותי נשבע לבלתי עברי כו'. התבונן איך חשש המקום שלא יעבדו ע"ז, כן נראה תוכן כוונת הכתוב להמעין ודוק: **וּפֶן** תשא עיניך השמימה וראית את השמש וגומר

משך

ואתחנן

331

חכמה הסו

ובשרה קם בהליכתו ולכן אמר משה אשר חלק ד' אלדיך לכל העמים תחת כל השמים. שבשיל שהוא ד' אלדיך ורזה לפרסם שמך וגדולתך והעמיד לך השמש נתן מקום לעובדי השמש לטעות ולטורדן מן העולם. ודו"ק:

ובקשתם משם את ד' אלדיך ומלאת כי מדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך. הענין

דכללות ישראל המה כאדם אחד וכל אחד מישראל אבר מן האדם הכללי. אבל אימתי כשיש להם דבקות במרכז מקור החיים האמיתי חי העולמים יתברך. אז המה כקוים היואלים מן הגקודה המרכזית ונמלא כי כל קו מחובר לחבירו בסבת מקורם המרכז האמיתי השי"ת. אבל כשחטאו והן נסתרים מן השגחתו אז כיון שאין להם דבקות בו יתברך גם המה גפרדים זה מזה ואין להם יחס ושווי ודבקות. וזה שאמר להם ובקשתם לשון רבים ומלאת וכו' בלשון יחיד. כיון שהם כולם מחוברים אל חי העולמים המה ג"כ מחוברים זה לזה איש לאחיו ידבקו. ודו"ק:

מן השמים השמיך את קולו ליסרך. פירוש שהיו שומעים שהקול של השי"ת הוא כקולו של משה. ששכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה. לזה נעשו אחרי זה כשלא שמעו למשה ונחיסרו תיכף בעברם על מה שזוה השי"ת מתוך גרונו:

ויציאך בפניו. ר"ל בפני אבותיך כמו שאמרו נטל הקב"ה רגליו של יעקב והעמידם על היס כו' אף רגליו של אבות כו' הה"ד בלאת ישראל ונגד אבותם עשה פלא:

ועשה חסד כו' לאהבי. במורה ח"א פרק י"ד. כי שוגף המה עובדי ע"ג וכן נקרא אברהם אהבי (ישע"י מ"א) שהוא הראשון אשר הרחיק ע"ג וטעותיהם והכיר ופרסם יחוד השי"ת. לזה מדויק הכתוב לאהבי זה אברהם אבינו ולשמרי מצותיו הקרי והכתיב כאחד שכתוב עליו למען אשר יזוה את בניו כו' לעשות לזקה ומשפט. וזה שומרי מצותיו של אברהם אבינו לזקה ומשפט. ודו"ק:

שמור את יום השבת לקדשו כאשר לך ד' אלדיך. הענין דהרמב"ן כתב דעיקר השבותין בשבת הוי דבר תורה שאל"כ יאל כל היום בטורח מלאכותיו המותרות כמו משא ומתן וסדור הסחורות. רק התורה מסרה פירושן לחכמים. יעוין בפירושו על התורה והריטב"א קלסה. והנה טעם השבת יש בו הודעת החידוש שהשי"ת ברא העולם יש מאין והיו עדות שמעידין שהוא ברא העולם. ויש טעם פרטי. כדי שימחד יום אחד שינוחו ממלאכתם ויפטו לבבם

לדעת דרכי ד' והנהגתו וילמדו תורה ולא יתגשמו בהיות העולם ומסבותיו ומלאכו בירושלמי שבת לא נתנו שבתות אלא לעסוק בדברי תורה כו' וזה כהוראה השנייה. ולא נתנו שבתות אלא לאכילה ושתיה. זה מורה שיעיד על החידוש שהשי"ת יצר וברא מאין. וכיון שחידש העולם תו כל המופתים מאין נגד החידוש. ומי שילך העולם ימלא פרנסתו ויאכל וישתה ועליו לשלם ולא ידאג יום מחר. והנה במדבר שהיו כל ישראל אוכלי מן והיו פנוים מעסק עבודה שדה וכרם והיו לומדים כל היום תורת ד' עם כל פרטי ההלכות. וכמו שאמרו בהפרי כדי שיתבללו דברי תורה בנפשו. ולא נתנו ד"ת אלא לאוכלי מן (מכילתא בשלח) אי"כ לא היה שייך טעם השני. כדי שיעסקו בד"ת רק היה טעם עדות על החידוש. לכן המלאכות שאסורין מדברי תורה היו אסורין אבל לא השבותין. אבל כיון שנכנסו לארץ והיו עוסקין בעבודת שדה וכרם ובבנין עירות בעבר הירדן ובמלחמות. היה להם השבת ליום קרוא מקרא קודש לקדשו בחזרת ד' כל היום. ואם השבותין יהיו מותרין הלא יאלו כל היום במלאכות המותרות ובטורח מרובה ותורתן אימתי נעשית. רמזה התורה שמור את יום השבת לקדשו. דשמור נאמר על הסוג והגדר שיעשו החכמים במלות כמו שדרשו בפ"ב דיבמות ושמרתם על הסיגים. וזה שיעשו סיגים בדברים השבותים לקדשו כאשר לך ד' אלדיך. שלא יפרטו במלות שבת כדי שיהא היום פנוי ממלאכה. ולכן לא זכר כאן את החידוש כמו שזכר בדברות הראשונות. רק אמר כי עבד הי"ת בארץ מלרים כו' על כן לך ד' אלדיך לעשות את יום השבת. שחזכו שקבלת עבודתו יתברך ויראתו והחלפת יראת ועבודת ד' היוצר הבורא תמורת עבודת לעבדים. והגם כי זכר ושמור בדבור אחד נאמרו. מכל מקום הסדור בא לכוונה. שכתבו כי הדבור היה כפי התכלית האמיתי שכתבו במק"א. כי הנהגה של המדבר לא היה הכוונה בהשגחה. ודו"ק:

ישורך ותמך וכל בהמתך. הא דבדברות הראשונות לא נאמר שור ותמור. נראה משום דנתן הטעם כי השבת מורה על חדוש העולם. וכמו צעת הצריחה הנה כולן ללבושן לדעתן נבראו. וכל נברא ה"י שמת בבריותו על לך השלמות. כן ביום השבת לריך לנות כל בריה מאדם עד בהמה. אולם בכאן פירש הטעם שזה מורה על יליאת מלרים ועל חירותם. והרבה השם לקבוע זכר יליאת מלרים. התקשרות השי"ת עם האומה הישראלית. כמו תפילין על ראש. וצליית. בנגד. ובשבת ויו"ט בזמן שיהא ככולס הוראה

משך

ואתחנן

חכמה

אל. שהם הם המעידים על המליאו העולם מן ההעדר אל ההויה. וכמו שאמר קודם ולאנכי הגדתי והושעתי והשמעתי ואין בכס זר. כי הן המה הרואים. הן המה המושעים. הן המה היודעים. הן המה המעידים. ולזה אמר כאן וזכרת כי כו' ביד חזקה ובזרוע נטויה. הרי אתה היודע. אתה הרואה כי אנכי בראתי שמים וארץ. אנכי עשיתי כל אשר בם. לכן לך ד' אלדיך לעשות יום השבת. **והנה** המועדים האחרים המה רק על יחס הבורא אל האומה הישראלית. כמו פסח. עלות. סוכות. שהמה עדות רק על שהוליאם ממלרים והושעים בענני כבוד. וכן ר"ה ויוהכ"פ על שזכרים לפניו ומכפר עונם. חייב אינם שייכים אל זר רק אל האומה הישראלית. לא כן שבת היא על יחס העולם אל יולד בראשית הלא שייך אל כולם. ובכ"ז נתנה דוקא לישראל וכמוש"ב. וזה שאמרו מתנה טובה יש לי בבית גנוי ושבת שמה. כי אין זה רק מתנה טובה. כי אין יחס לה אל האומה מאל כל הממלאים. ולכן שבת קביעא וקיימא. כי הוא תלוי בקיום המליאות אשר ברא היחיד את עולמו. לא כן מועדים ישראל מקדשי לה. כי הוא תלוי במליאות האומה וביחס האלדים להם אשר להם נחלה בזרוע נטויה כו'. ומפני זה הותרה ביום טוב מלאכת אוכל נפש מישראל. משום שישראל מקודשים מהש"ת. והימים טובים מקודשים מישראל. שמליאותם תלוי במליאות האומה. לכן הותרו לישראל המקדשים אותם. ואוכל נפש מישראל גדול מקדושתם. משא"כ שבת הוא מקודש מהשם בעלמו. כמו ישראל. לכן גם איכל נפש אסור. וזה ישר.

ובזה יתפרש דברי רבותינו בתום צ"ק ע"ט. שכתבו דאע"ג דשבת לא אסרו ללורך מזה ע"י אמירה לעו"ג. בכל זה לענין קבורת מת אסרו ע"י עו"ג בשבת. דגנאי ובזיון למת שנקבר בשבת. יעו"ש. ולריך מובן. דאמאי ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין. ולמה אינו גנאי זה למת שנקבר ביום טוב. ולפי דברינו מובן. דשבת יחוסו על חדוש העולם ומתחדש בכל יום תמיד מע"ב. זה מתיחס גם אל בני נח. שכולם נבראו בללם אלדים. לכן הוי גנאי לישראל שנקבר ע"י עו"ג בשבת. לא כן ביום טוב שמורה רק מעשי הש"ת לישראל בהשגחתו. שנקראו בנים. והוליא בנו בכורו ממלרים. לכן בקבורתו ע"י עממין שאינו מתיחס כלל אליו. אין שום בזיון וגנאי למת כלל. ודוק. והפשוט כיון שלרכי החי מותר ביום טוב. אין גנאי למת אם עושין לרכיו ע"י כותי. מה שא"כ בשבת. ודוק.

הוראה על קנין החירות ע"י ההשגחה. והוי אמינא. ששזור וחמור כבר בא בהם ההוראה ליליאת מלרים. זה בבכור שור ובכור חמור שנתקדשו בפטר רחם. אין לורך שישבתו בשבת לקבוע בהם זכר ליליאת מלרים. לכן אמר ושורך וחמרך. ודוק.

וכל בהמקד. רבויא הוא לרבות עופות (צ"ק נ"ג). דכתיב שמור כו' כאשר לך ד' אלודיך. והיכן איפקוד במרה. ואמרו שם דאחולא לא איפקוד עד מתן תורה יעו"ש בתוספות (שבת פ"ז). אם כן עופות לאו בני מלאכה נינהו. כדאמר (סנהדרין נ"ט). ודש באזיון זה לאו אורחי. רק בימות המלחמה דרך לשלוח איגרות ע"י יונים. ועל הולאה לא איפקוד במרה. לכן אמר וחמרך דחמור למשא וכל בהמקד לרבות עופות. ודוק. אף דלא אפקוד במרה ע"י ומשום דלא נאמר דחמור ממעט שור כתב שורך כו'. **וזכרת** כי עבד היית במלרים ויוליאך ד' אלדיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן לך ד' אלדיך לעשות את יום השבת. הרטון דעיקר מלות שבת הוא כמו שאמור בדברות הראשונות כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי ע"כ בדרך ד' את יום השבת ויקדשהו. שהוא מורה על חידוש העולם. ויש לעולם בורא ומנהיג ועשה הכל במכוון. אשר זה עדות על עקרי האמונה בבורא. ובלא זה אין מקום לדת והשגחה ושכר ועונש כלל. [כי לאיש אשר לא נגה אור הדה עליו כמו אריסטו. הלא השכר בא מעלמו. אף על מי שמדביק שכלו בשכל הפועל אשר בדו מלכס על ידי מושכלות יתקשר מעדנות כסיל להשאר שכל קיים. ועל מעשים אין שכר ועונש כלל] לכן מי שאינו שומר שבת הוא מומר לכה"ת כולה. כי זה מלב ויסוד המורה. רק מלד זה. הלא היה ראוי ונאות לכל באי העולם אף לבן נח לשמור השבת. כי אל יום השבת המורה על יחס העולם לבוראו הלא שזה הוא עם הישראלי. כי שניהם נהוו באומר אדון כל. ומדוע מלאנו להיפך. כי ב"נ ששבת חייב מיתה. אמנם מי הוא המעיד כי הבורא ברא העולם במכוון. הלא רק אומה הישראלית. אשר עם יותר מהרבה הדבות אלף הוליאם משעבוד מלרים במסות בלחותות צמופתים עשרה במלרים. והכה הארץ והאוויר והחי והמדבר. ובקטע ים. ובעמוד אש לילה ובעמוד ענן יומם. ובמון כלכלם. אשר כל אלה לא יעשה רק הבורא העבד והיולרה הוא יכול לשנותה ולהפכה כחומר חותם. ומי שאמר ללחם לכלכל הוא יאמר לאויר לכלכלם. ולזה אמר ואתם עדי ואני

משך

ואתחנן

חכמה

רס"ג 333

על המליצו העולמים מאפס אל היש. ומהתקשרות הצורא עם הנבראים. שזה מורה על כל הנבראים ביחד. כן פסח הוא רק מתנה טובה. אם כי הוא על יחס השי"ת עם האומה. בכ"ז כיון שלא היה הכנה מלפניו כלל. רק שפע ממעון קדשו. הלא זה יתכן על כל אומה. וכמאמרם בשה"ש ב'. כך גאולתן של ישראל היה קשה לפני הקב"ה כו' גוי מקרב גוי שהיו אלו ערלים ואלו כו' אלו לובשי כלאים ואלו כו' לא היה מדת הדין נוחתה שיגאלו לעולם ארשב"י אלולי שאמר הקב"ה עצמו בשבועה לא היו גאולין לעולם כו' גאלת בזרוע עמך בערונות כו' בשמו גאלן כו' וראה שושנה של ורד ונטלה והרית בה בשעה שהדרו ישראל עשרת הדברות ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו נעשה ונשמע כו' הרי כדברנו. שבפסח לא היו מלוינים משום אומה עד שיהיה ראוי להם הדבוקות האלדי. רק בעלזת היו קרואים שושנה והיו ראויים להגין על כל העולם. ואם כן בפסח היה כמו בשבת שלא הקדימו כלום רק שפע חנם מחדשו יתברך לחוננם חנם עבור בריתו ולהקיס אותם לגוי קדוש. רק במ"ט ימי ספירה פעלו הרבה עד שעלו למה שעלו ונעשו כולם ראויים לגאולה ולמראות ד' בהקין. ולכן אמר וספרתם לכם ממחרת השבת [שזה מחרת יום טוב לפי קבלתנו מסיני הנאמנה פא"פ] שלכן קרא את חג הפסח. שהוא כמו שבת. ששבתו חנו אנו קשיר כ"כ בכס'. כיון שלא היה הכנה מלפניו ולכן וספרתם לכם כו'. וזה כוונת המסדר בהגדה ש"פ. אלו לא נתן לנו את השבת כו' אלו לא נתן לנו התורה. שהשבת מלפני מכלל התורה. כי הוא רק מתנה טובה לנו. וזה רעיון נכון. ודו"ק:

וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ע"כ טו"ך ד' לעשית את יום השבת פשוט. דכיון שפדאך מארץ מצרים יש להשי"ת אותו הקנין שהי' למצרים בך. והק' עבד השי"ת ונפשו קטני' לו להשי"ת. לכן יש לו הרשות לזות עליך שלא תעשה מלאכה ביום השבת. וכן פרש"י. ומזה נובע הדין המפורש בתוספתא עירובין פרק ו'. דעבד של שני שותפין. שזה עירב למזרח וזה למערב לא יזוז העבד ממקומו. שנפשו של עבד קטני' לרבו לאסור זהליכה ובמלאכה. ויעזי' סוף גזיר. שאין נפשו קטני' לו לעצמו:

כבוד את אביך כו' כאשר טו"ך ד' כו'. הרטון כי אמרו בירושלמי דכבוד אב הוי מצוה קלה. דהיא כפריעת חוב עבור טרחתו ומזונתו. ולכן אמר אף באופן שאביך ואמך עובדך ולא גדלךך גם כן תכבדם כאשר טו"ך ד' אלריך במדבר. ששם לא היה מורה רק גדול

והנה כאשר נתבונן על המועדים. נראה כי הוראת חג הפסח הוא על הופעת והשפעת האלדים ית' על עמו ישראל מלדו. שהוליאם ממלרים ונגלה בכבודו ובעמוד עני. אבל ישראל בעלמם גוי מקרב גוי הללו עובדי ע"ז וכו'. ורק הפסח והמילה ע"י נטוי השם. איך מלדס לא היה הכנה רבה והתקרבנות לאלדות. רק מלדו יתברך. ובחג העלזת היה שקול משניהם. התקרבנות ישראל לאביהם שבשמים בפרישה ג' ימים. באחדות האמיתי. שעי' נאמר ויחן ישראל. בקבלת מלותיו נעשה ונשמע. ומלדו יתברך הופעה אור אלדי. וגלוי כבודו. ומתן תורתו. שעי' נאמר וד' האמירך. את ד' האמרת. חטיבה מול חטיבה. לא כן בחג הסוכות היה ההתקרבנות מלד ישראל. שהם עשו תשובה גמורה על חטא העגל. שלא מיחו בערב רב. והם הביאו נדבתם בבקר בבקר. והכינו יותר מדלי לכל מלאכת המשכן. והשי"ת החזיר להם ענני כבוד. שהיה להם משעה שילאו ממלרים (כדברי הגר"א בשיר השירים). ועל זה מלאנו מדרש מופלא בחזית בשה"ש ג' שאל רש"י את רב"ז אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו א"ל הן כו' למלך שהיה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מאל והיה קורא אותה בתי ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי ולא זו מחבבה עד שקראה אמי כך היה מחבב הקב"ה יותר מדלי לישראל וקראן בתי ולא זו וכו' ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר. הקשיבו אלי עמי ולאמי כתיב כו' ואת אחרת בעטרה שעטרה לו אמו אלא כו' כך היו מלויין אהמ"ע בתכלת וארנמן כו'. וזה מורה על ג' זמנים האלא על מה שהיה בעת יליאת מלרים. שאז בבחינת השפעה היה בבחינת בת. שהיא מקבלת שפע לבד. ובעת מתן תורה היה בגדר אחותי. ששניהם משפיעים ומקבלים זה מזה. ומכבדים זה לזה. ואחר כך בעת עשיית המשכן היה בגדר אמו. שרק היא המשפעת והיא הפועלת מלד לבד. אולם בגדר החבה הנה להיפך. כי הבת אהובה יותר. ולזה אמרו היה מחבבה יותר מדלי והיה קורא אותה בתי. פירוש לטנין החביבות היה קורא אותן תמיד בתי אף בשעה שקראה אמי. והנה. כאשר בארנו שבפסח היה השפע יורד מהשי"ת בלבד. בלי הכנה מעט ד' כלל. לכן אמר וספרתם לכם שבארנו הקדמונים. שזה כמו ספירת הזבה לטהר לבעלה. כן ספרו בני ישראל בשעה שבועות עד שהגיעו למעלת ויחן ישראל והגיעו להגין סוד נעשה ונשמע ולקבל כל התורה לעבדה ולשמרה. והנה כאשר בארנו שענין שבת הוא רק מתנה טובה לישראל. שהוא מורה רק

משך

ואהתן

חכמה

לעולם כמו ביתו בע"ח שאינו חוזר ביוצב. ודוק: כי ידבר אלדים את האדם ומי פירוש שאתה מרצות קודש עם המרכבה והיו ישראל שומעים הדבור יותר ממלאכי השרת והיה מגיע הדבור לישראל ומהם למלאכים וכמו שביארו מה לילוד אשה בינינו ולכן אמר כי ידבר את האדם ואחר כך עם החי לעולם זה מלאכי השרת כמו שדריש ר"ש בחו"כ ר"ט ויקרא על קרא כי לא יראני האדם ומי. ודוק:

ועתה למה נמות כו' מי כל בשר קרב אתה כו' ושמענו ועשינו. הרלון כי החומר הוא הממילה המבדלת הסוכך על הנפש ואם יופיע אליו רלון הבורא יעבור דרך מפלשי החומר ויזדכך ויתגבר הנפש ויירך כלבי לעשות רלון אבינו שבשמים אבל בעמידתם בחורב ובשמעם קול ד' הוסיף מסוה החומר ונעשו רומניים וזה מה שאמרו חז"ל שילאה נשמתם ובני רואים את הקולות שומעים הנראה כו'. והנה התכלית האנושי כי הנפש תהיה סכוכה בחומר ובכ"ז תעוף כעשר אל מטרת השלמות והתכלית האמתית אך שיאמינו ישראל בד' לא מלך המופת כאשר האריך רבינו משה והאלכו הגעים אמרנו: לכן הראה להם כי ידבר אלדים את האדם ונבואת משה אחת וזה שאמרו התכלית שזאנו בסבתו אל הענין הנשגב הזה כבר ראינו וא"כ לתכלית האומה די בזה וכעת אשר נשמע קול ד' מדבר אלינו ימלא שגהנה מקדשי גבוה שלא לזורך ומתנו כו' כי בהוסיף התכלית אשר די בהמראה אשר ראינו ליסוד התורה וקיום האמונה וא"כ בודאי תחללו האש הגדולה ולכן קרב אתה ושמע ואת תדבר אלינו כי ואז יהיה כדרך התכלית ששמענו ועשינו השמיעה הוא ההגעת רלון אלדים והבדקתו דרך מפלשי החומר ועשינו משא"כ קודם שפסקה זוהמתן והוסיף החומר אמרו נעשה ונשמע כי העשיה אינו לריך לשמיעה שאין כאן החומר המולך והשמיעה הוא השגת האלוהית וזה גוף עבודה והוא סוד שמלאכי השרת משתמשין בו המה הרוחנים בלי מסך מדיל כלל. והבן וזה שאמר השם מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כל הימים וכאחד האומר מי יתן שדבריהם בן הוא שדי לכן בראות זה לתכלית האמונה והבן כי זה דרוש יקר:

קרב אתה ושמע כו' ושמענו ועשינו. הענין דקודם הדברות אמרו כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע וזה סוד שמלאכי השרת משתמשין בו עושי דברו לשמוע בקול דברו וזה שלטנות דבר ד' אין

גדול על האבות בנידול בניהם כי מן היה יורד מן השמים ומים מבאר ובשר משליו והענין היה מנהיג מלבושיהם וכבדו לך ד' לכבד אביך ואמר: כן תעשה לדור אחרון וכן בשבת מפני שאמרו לא נתנו שבתות אלא לעסוק בהן בדימי שלא יתגשמו בשבת ימי המעשה אם כן האיש העוסק במושכלות ודבוק ליוצרו תמיד אללו אין זה המכוון לכן אמר כאשר לך וכו' גם בשבת דאף שדור המדבר היו עוסקים בתורה תמיד וכמו שאמרו לא נתנה תורה אלא לאוכלי מן ובכ"ז הוזהרו על השבת ולכן לא נאמר זה בדברות הראשונות.

עוד יש לפרש הפסוק: כאשר לך ד' הנאמר במלות כבוד דבישראל נוסף על כבוד האבות שהם מוליכים בניהם להללנה האמיתית והם מוסיפים המלות השמיעות והקבלה מדור לדור לכן בבית שני כאשר לך הודון והלדוקים החלו להכחיש מסורת אבות אבד ישפה מצינו (ירושלמי פאה פ"ק) דבנימין היה מבדל אביו יותר מכל השבטים וכמוש"כ ב' תלוי וזהו אמר שאף אם אין האב מוריש לו הדיעות הלידקות גם כן תכבדנו כאשר לך ד' אלדיך שאתה דור שבעים ג"כ שמעו מפי הגבורה ואינם לריכים למסורת אבות וכל פרושי התורה שבכ"פ שמעו מפי משה ואעפ"כ לך ד' אלדיך לכבד אביך ואמר. ודוק:

רא תענה ברעך עד שוא ולא תחמוד אשת רעך. דברש"ס שלא יענה על חבירו שמת שמת כדי לקחת את אשתו [ומשי"ה אח"ל המעיד על אשה לא ישאנה] ולכן כתוב פה שוא שהוא שקר במילתא דעבירה לאגלווי ובגירושין אין עד אחד נאמן ואין שנים מלוים לחטוא מפני יחיד (ירושלמי) אבל בפדות מיתה עד אחד נאמן מן התורה עיין תשכ"ף לכן אמרה תורה שלא יענה שוא ועוד דבגירושין היא לא מקלקלא את עלמה ופשוט ושדה נזכר כאן בלא תחמוד להירות שאף בזמן שהיוצב נהג ותחזור לבטליה ביוצב לא תחמוד לקחת בדימים. ודוק:

ורא תחלוא כו' שדה. מה דלא כתוב בדברות ראשונות שדה מפני שלפי דברות ראשונות אלמלא לא נשתברו הלוות ראשונות היו ישראל בארץ ולא היה שיעבוד מלכויות (ערוצין כ"ד) והיה כל שדה חוזרת לבטלים ביוצב ולא היו רק קנין פירות ולא היה רק כמכר תבואות השדה והיה בכלל וכל אשר לרעך אבל כי נשתברו הלוות ושעבוד מלכויות ובטל היוצב ובפרט בחולה לארץ היו קנין שדה לעולם ונפש המוכר לעירו לעולם אז הוא רע

מוכרח בהשגתו אין תועלת בקיומו החורה מתוך הכרח ובהשגתם הבהירה במעמד הר סיני הלא היו המה מוכרחים כמוש"א מלמד שכפה עליהן הר כגיגית. לכן אם ישמעו מפי נביא. אז יהיו בעלי בחירה הן בשכלי. שיכולו לחלות איזה סבה לבלי לשמוע בקול המלוא. הן בתאוות החומר והנה על תאוות החומר היותר פלא. שאפשר האדם הוא תאווי וכל זה מחגבר על ילדיו. ובאופן זה אמרו שבעלי תשובה קודמין ללדיק גמור. שלפוס לערא אגרא. אבל באופני ההטעה בשכל ודמיונות כוזבות חלילה מתעבה פוגם. וע"ז אמרו שמחשבה כמעשה. למען תפוש ישראל בלבם. וע"ז אמרו אבל ללדיק גמור עין לא ראתה כו' (ברכות ל"ד). והמהדרה נאמר עליו לא תהיו אחרים לבבכם כו'. והנה בהטבת הקטרת חלבנה ריחה רע ומנחה הכתוב בין הסממנים. שזה העיקר למוג ולבשם את הרע ולגלח כח החלואה במוחר לו. ויש שהוא מלוא. כמו פור ואכילת סעודה מלוא שבת ויו"ט. ולנקוס נקמת ד' וכיו"ב. והטבת הנרות אמרו מנחות פ"ח נר שכבחה יידשן השמן נדשנה הפתילה כו'. הרי ללדיק לסלק הפתילה והשמן וליתן פתילה ושמן חדשים לגי. וכן בכח השכל שרומז למורה [כמוש"א הרולה להחכים ידרים וסימניך וכו'] לריך לבלי השאר שום דמיון כוזב והטעה בשכל ושום ספק בדעת. רק השכל יודע את ד' בלי נטיה כלל מארמות מישור. וזה שפ"י שיוספק השגתם המכרחת הברורה. אז יהיו בבחירתם והתגברם לעבוד את ד' כמטיבי הקטרת בכוחות החלואה וכמטיבי הנרות בכח השכל. והבין:

שובו לכם לאהליכם. החתם סופר בחידושיו לע"ז כתב. כי נתקשה כל ימיו מהיכן הוליו רז"ל הא דגר שנתגייר כקטן שגולד דמי יעו"ש. ולדעתי פשוט. דילא להם. דמסתמא היה ליואל מזרים נשים הרבה שהיו מאותן שאין בני נח מזהרין עליהן. ועמרם יוכיח שגדול הדור היה ונשא דודתו. וכן אמרו ביומא פרק יוהכ"פ בהקד דאסירי לא פרילי בהו. ועיין רש"י שזכו על הנוספות ואם לא היו רגילין לא היו בוכין. וא"כ אמר רחמנא אחר מתן תורה שזכו לכם לאליהם ואין אהלו אלא אשתו. הלא אלו שנשאו קרובותיהם לריבין לפרוש מהם. וע"כ דגר שנתגייר כקטן שגולד דמי. ודוק. והא דמוכיח ריש ב"ה מהא דדבר שבמנין לריך אחר להחירו. היינו דאי משום עריות שנשאו קודם לא היה לו לאמר להם. עד שיאמר האיסור של עריות קודם. וז"ל. ויתכן דק"ל. דחדרה שחרדו כל העם מסלק הדמים ולא יראו נשים דמים ויהיו טהורות לצעליהן. ככל

אין לריך הכנה להתכונן מה. רק שעלם הדבור האלי היה נולד מתוך לבבם ומאיר בחדרי רוחם הטהור. ומה היה מחשבר. התשובה לשמוע עוד בקול ד'. וזה כמלאכי השרת. שהמושכל הוא עלמותם. ומה שמשגיגים רלון השי"ת הוא נעשה להם בפועל. ולכן אמרו. כי מלאך אין לו שם. רק ע"ש שליחותו נקרא. וזה כשמשגיג איזה רלון מהשי"ת. אז נעשה המושכל הזה מלא כל מפלשי זהרו ומתנון ממנו עלם המושג הזה. ולכן זכו ישראל אשר הדבור של אנכי ולא יהיה לך הוא מתנון מבין נפשותם והוא אללם כמעט בפועל. והמושכל הוא עלם נפש הישראלי. אשר בלי חינוך והרגל רב ימסר עלמו על מליאת השי"ת ולבלי לעבוד לזולתו. ואולי גם זה הטעם שעל זה יהרג ואל יעבר. מפני שהוא נקל מאד על נפש הישראלי. אשר הדבור הזה נקבע עמוק. עמוק בשבילי נפשו ומסילות לבבו. אמנם בעת אשר אמרו למשה שידבר עמהם אמרו ושמענו ועשינו. שהשמיעה יהיה קודם לזכר את דבריו. ואם יאמר הנביא לעבוד עבודה זרה יהרג. ואם יעקר מלוא אחת מן התורה (שלא להוראת שעה) הוא נביא שקר. ולזה אמר וישמע ד' כו'. שמעתי את קול כו'. הטיבו כל אשר דברו. וזהו כל מה שאמרו ושמענו ועשינו. מי יתן והיה לבבם זה ליראה כו'. ולשמור כל מצותי כל הימים. כי ידעה החכמה העליונה. כי מחשבות נביאיה. אשר ידברו. את אשר לא דבר ד' יתום מלב הלאומי בזמן מן הזמנים. כי יפירו מלוא וחקי תורה. לזה אמר אם את הדבר הזה ישמרו לשמוע. ואחר כן לעשות. ייטב להם כל הימים. ודוק:

קרב אחת ושמע את כל אשר יאמר ד' ואת חזר את אשר ידבר ד' אליך. כי אמרו. כי דבור הוא לשון עוה. לשון קשה (מכות דף י"א) וכבר אמרו. כי דבר הנאמר עפ"י נביא אינה יכולה להשתנות אם הוא לטובה. ומכ"ש הנאמר עפ"י משה אינה יכולה להשתנות. אף אם נשתנו מעשיהם. כמוש"ב. לכן כששמע משה מפי השם. ה' באפשרי להשתנות אם ישנו מעשיהם. והנה שמע רק בלשון אמירה מהשי"ת. אבל כיון שדבר משה לישראל חו אינה יכולה להשתנות והוא בגדר דבור לשון קשה. לכן אמרו ושמע את כל אשר יאמר. אבל כיון שדבר אלינו. אז יהי מה שאמר הש"י בגדר דבור. ודוק:

המייבו את אשר דברו. במדרש חד אמר כהטבת הנרות ומ"א כהטבת הקטרת. הכוונה דהם טענו שהכלית הוא הבחירה. ואם יהא האדם

משך

ואתחנן

חכמה

וילחק נקראו גם כן ישראל. אחי שפיר שהן פרסמו יחוד השייט:

ספרי פסקא ל"א. ואני אומר ומה אברהם שלא נלטוהו אלא מזוה אחת [פירוש יתירה על ז' מזוה] ירש את הארץ. אנו שגלטנו מזוה הרבה אינו דין שירש את הארץ [דסבר כמ"ד בקדושין ל"א גדול מזוה וטובה ממי שאינו מזוה ועושה עיי"ש]. ומה נביא משיבם כו' עמדתן על חרבתם. ואיש את אשת רעו עמאתם. פירש, שגם השבע מזוה שגלטו ב"נ ע"ז ג"ע ש"ד עברתם. ופשוט. ומלאתי כן בחוספתא בטיה פרק ו' עיי"ש:

ואהבת את ד' אלדיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. הכוונה, שכאשר הישראלי מוסר נפשו על קדוש שמו יתברך אין זה פלא. אם ימלאו כל חדרי לבבו אהבת ד' והדרת קדש, שזה דרך הטבע בהגבר המתנגד יוגבר העלם. כמו כאשר יוכנה המוקד מעט אח"כ יתגבר האש. כן באנום העמים את ישראל לעבור או להרוג. יתבערו כל הרעיונים ויתלהבו העשומות ויפית אש האהבה למאד. שלדיך לעשות דבר גדול ליהרג עלמא. לא כן הדבר הקטן יעשה השכל בעללים ומסבת הרגלו כמלות אגשים מלומדה. לכן הראשונים יקר בעיניהן פרוטה אחת. כמו שדרשו על יעקב ויותר לבדו, שנשאר בשביל פכין קטנים (חולין ל"ב). כדי שירגיש הנפש בחת המעשר לד'. ויעשה זה ברגש תשואות וחפץ אלדי הישועות. והוא שאמר בכל נפשך. היינו העניינים המוגעים למסירת נפש. תן לבך ומלואה לאהבת השם. ובכל מאורך. בכל ענין וענין. הן בעשיית מזוה. הן בצדקה. הן בחפלה יהיה ברגשות קדש ובשלהבת אהבת ד'. חדרי הנפש ימלאו בלי מקום ריק ופנוי מאהבתו יתברך. אף כי נקלה הדבר הזה לעשותו אף בלא מוקד ושללהבת האהבה [ולכן דרשו בספרי. ובכל מארך זה יעקב, שהוא קיים ובכל מארך. בשביל שמסר נפשו מקודם על פרוטה. לכן צערה בו שלהבת האהבה בעת בל לידו לקיים]. ומעט זה לא כתיב בפרשה שניה בכל מאורך. שעל עבודה קאי קיום המלות. ודוק:

בבב לבבך כו'. האי מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דברכות. זה הדבקות וההכרה שהכל באמן השם וההוראה אליו. וזה בכל לבבך על השכליות. ואמרי לה לקיים מילי דאבות. זה מדות ותכונות הנפש וזה בכל נפשך. וא"ל לקיים מילי רמזיקין. כי האדם מדיני בטבעו. ואוהב הקב"ה לרוב חסדו. וכבר נתעורר בן זמא בראותו אוכלסא אחר

בבב הדרך אשר לוה ד' כו' למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים. זו נגד שלש מלות שדרשו סף פרק אלו מליאות גמ"ח. קבורה. בקור חולים מהפסוק הדרך אשר ילכו בה. ונגד בקור חולים אמר. למען תחיון. ונגד גמ"ח וטוב לכם. ונגד קבורה והארכתם ימים:

רמען תירא כו' לשמר את כל חקותיו ומלותיו כו' אחת ובך ובן בך כל ימי חיך. ה' ל"ל כל ימי חיך אחת ובך כו'. ונראה דהנה אמרו אל תאמין בעלמך עד יום מותך. והוא חסידא אמר עד זקמתך בל לידי מכשול. כמפורש ירושלמי שבת פ"ק. והכוונה דלריך לירא ולעשות סיגים כמו חמון דלא יקרא לאור הנר שמא יטה ולא יאכל עם הזבה כו'. לכן אמר למען תירא כו' לשמור כל חקותיו כו'. הוא לעשות סיגים וגדרי. שלא יבויז לפרוץ גוף החק והמליה (כמו יבמות כ"א) אחת ובך ובן בך כל ימי חיך. פירש אף שיש לך בני בנים וא"כ אחת בזקמתך וכבר נחלש ירך. אף על פ"כ לא תאמין בעלמך ולריך אחת לסיגים לשמור את החק והמליה:

בבב הפרשה כתוב אשר ייטב לך. כי הוא כדברי בן עזאי שבר מזוה מזוה. שלנפש שלמה מה שמשיג האור האלדי בעת עשיית המליה הוא בעלמו יקר מכל חיי העוה"ב. אבל זה בעלמו הטוב המורגש לנפש דק. ולזה אמר אשר ייטב לך. שהוא הוא הטוב האמיתי. וזה שאמר וטוב לכם. שתיכף בעת עשיית המליה יגיע הטוב המוחלט. אבל אחר העגל היו רחוקים מהשלמות כתוב למען ייטב לך. שלא הרגישו הטוב בשעת עשיית המליה. לכן כתוב בעתיד למען ייטב לך. וזה אמר רחב"א שאלי אס נאמר בהן טוב שאני יודע כו'. שזה הוראה לפחיתת מעלתם. ודוק:

כאשר דבר ד' כו' ארץ זבת חלב ודבש. לפי משפטי הלשון היה ל"ל בארץ זבת כו'. אחנס מרמו כי ברכתה של ארץ ישראל תלוי בבחירת בניה. אס שומעים לקול ד'. אז תהיה הארץ זבת חלב ודבש. וכמושי"א סוף כתובות יע"ש ובתענית כ"ג. וזה לעשות מה שייטב לך ותרבון מאד. והארץ תהיה כאשר דבר ד' אי"ל לך ארץ זבת חלב ודבש. שאס לא תשמע בקול לא תהיה הארץ זבת חלב ודבש ופשוט:

שמע ישראל. בספרי ישראל כו' דבר אל בני ישראל בני אברהם יחק ויעקב לא נאמר כו'. ולפי מה דאמרו במו"ר ריש תולדות דאברהם

משך

ואתחנן

חכמה

קסמ 337

גם היום נהי' מוכנים בתקוה כי יביא אותנו להארץ הטובה ובשמירת העדות נירא מהשם יתברך שזה הטוב האמתי והאומה מקיימת בגולה לחיות האומה שתהא ראוי' לתכלית הגדולה בשכר שנשמור החקים כאשר לנו בעת התגוררנו במדבר בלא אהל ומחסה: **ויצונו ד'** לעשות כו' לחיותנו כהיום הזה ולדקדק תהיה לנו כי נשמור לעשות כו' כאשר לנו. הענין יראה דהאדם המזהר דבר מה הלא הוא רק לתועלתו ולטובתו. ואם כן אין המזהר לרדף לכוון רק לתועלות נפשו ג"כ לא כן הבורא יתברך אשר אין לו שום תועלות מן הבריאה כי אם לדקדק מה חסן לו כו' וא"כ מכיון שלו הוא רק לטובתו ולחיותו. וא"כ מהראוי שגם לנו כל נכוון לתועלות נפשינו. רק להפיק רעון הבורא המזהר יתברך בלי שום תועלות לעצמותו יתברך. וזה שאמר ויטנו כו' לטוב לנו לחיותנו כו' הוא רק לטובתנו ולדקדק תהיה לנו כי נשמור כו' לפני ד' אלדינו הוא להפיק רעון בלבד. כאשר לנו בלי שום תועלות וטובה אליו. כן גם אהנו בעשייתנו לא נכוון לשום תועלת מאומה. ודוק:

לא תתחנן בס. הגמרא פרק הערל דף ע"ט מסיק דבגירתן אית להו מחנות. וכח הרמב"ן דמן התורה אינו אסור רק מי שהורתו שלא בקדושה אם נתגיר. אבל בניו מותרין כיון שגילדו בקדושה. ולא מנה בהם הכתוב דורות. והנה הטעם אכן במגילה דף י"ד הקשה דא"כ ישאר קושיית התוס' בעיני. דלמא לא תתחנן קאי על כל העו"ג. כמו לא תחנס ומלרי ואדומי דכתב רחמנא לאסור דור שני יעו"ש. והנה לשיטת רשב"י דדריש ביבמות ס' על מלחמת מדין המיו לבס ופנחס עמיהם ודאי לקימ' אבל לרבנן דסברי לעבדים ולשפחות נראה דא"כ איך התיר הכתוב יפ"ת להיות לו לאשה [ובמלחמת הרשות הכתוב מדבר. רש"י בשם ספרין] הלא קאי בלא תתחנן ואך התירו הכתוב להיות באיסור כל ימיו. והלא לא הותרה רק ביאה ראשונה מפני יזה"ר. וכאן לא שייך מאי דאמר רב בקדושין דף כ"א הואיל ואישתרי אישתרי גבי כהן. דהכא קודם גירות לא הותר לאו ללא תתחנן. רק בחר גירות. וזה פשוט:

כי אם כה תעשו להם. מזהבתיכם תתנו ומלכותם תשברו ואשריהם תגדעון ופסליהם תשרפון באש כי עם קדוש אתה לד' אלוידך כו'. הנה בנר חושב כתוב לקמן בפ' ראה לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך כו' כי עם קדוש אתה כו'. הרי דגר חושב אינו בכלל עם קדוש. כן הכא לענין אבוד עו"ג

אמר כל מה שצרא כו' אדער כמה יגיעות יגע אינו דומה לבע"ח שלבשו וביטו עמו. וחכם הרזים שמשתלם בדיעה ובחכמה ע"י חינוך וזלתי. לכן מה דעלך סני' מה שאתה רואה מוולתך תועלות ולא רע. כן את לזולתך. וזה וכלל מאוחד עם מה שיש לך היתרון על כל הבע"ח. וזה מילי דמיוקין. ודוק: **ובכר** מאדך. בכל מדה כו' בין במדת הפורעניות (ספרי). הפירוש. דמאל הוא העוסף וזה היתרון להאדם על הבע"ח הוא שהאדם מסכן עצמו וכוכל דברים המזיקין לגופו. כמו קור. וחוס. וטלטול דרכים. ועובר ארמות ימים בשביל תועלות העתיד. לא כן הבע"ח הוא מתרחק ממה שנגד טבעו בלא לפיה על הטוב העתיד. לכן לנו לאהוב השי"ת בזה היתרון בזה ההרגשה שיתירה באדם. שאפילו הוא מעניש ירגיש האדם שהכל לטוב העתיד. או למחילת עון. או לזכך החומר. וכדומה שאר דברים הנסתרים אל ההשגחה.

או יתכן עפ"י דברי רבינו במורה שההשגחה פרטיות אינה רק במדברים. ובבע"ח מינית לא פרטיות. וזה שאמר שתאבד אותו במאד. ביתרוך שאתה מושגח בפרטיות ומכה אותו דברים אשר לא לפי הטבע וזה רק כאב לבן וכמוש"כ ואהבו שחרו מוכר. ודוק:

רפי מסורה שלנו טעפת דשמע חסר דחסר. משום דלרית פרשת שמע האחרונה. ויש כאן ארבעה פרשיות. לכן רמז טט פת. טט בכתפי שתי. פת באפריקי וכדברי רבי עקיבא. ודוק: **תשעה** שמות מזכרו בשני פרשיות של ק"ש. שם הוי' ברוך הוא. והן כנגד תשעה ספירות. ומלכות שאמרה יעקב בשכמשי. זה ישראל שמקוק דיוקנו. והמה עשרה. ולכן היא בין חכמה לבינה. וזה סוד יסוד ברתא. תבונן ודוק היטב:

ובתים מלאים כ"ט. אפילו כתלי דחזירי הותר ב' שבשבו כו'. לכן מסיק השמר לך. כי טבע דברים האסורים שמעמטס את הלב וכמו שכתוב. ונטמטס בס וכו'. ואפילו אם אוכלן בהיתר. ודוק. ולכן יחלל שבת לחולה ולא יאכלנו נבלה. ודוק: **כי** ישאלך בנך מחר כו'. ענין זאת הפרשה. שלא נאמר ביאה בארץ. הוא על זמן הגלות שישאל גולים מן הארץ. ואז ישאל הבן לאמר מה העדות והחקים כו'. כיון שגליהם מן הארץ. וע"ז משיב האב שהשי"ת הוליאנו מארץ מלרי. לחסן הביא אותנו להארץ אשר נשבע לאבותינו. ויטנו לעשות החקים האלה לחיותנו כיום הזה. שאנו מוכנים להארץ. כן

משך

ואתחנן

חכמה

מלותיו אף מלה אחת לא שמרה ולא עבר עליה. מימיו. ודוק:

עקב

וַיִּרְיָה עַקֵּב שְׁמֵעוֹן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה כִּי וַהֲסִיר ד' מִמֶּךָ כָּל חֹלִי וְכוּ'. ראה בעקדה דברים מתוקים. ויתכן להוסיף על דבריו כי כאשר נתבלל דברי תורה בגופם ועמדו בנסיונות ארבעים שנה אז נחשפך להם החקים למשפטים כי הנפש הטהרה והבהיר משיג מה שמאלכות אסורות וביאות אסורות מטמאם הנפש ומרחקים הזכות והזהר מאור האלקי ולאגשים כאלה נחשב חקים למשפטים והבן. ועפי' דבריו יתכן מה דאמרו איש יומא ילא דס ונכנס מיס כי קודם שנתעלם הכהונה באהרן ובניו היו לריכים לזריקת קרבנות עליהם, שמורה כמו שלריך ליתן נפשו לד', וזה הדם הוא הנפש ויכפר על הנפש, ומה השיגו הכהנים למסור נפשם עבור העבודה והכהונה אבל לאחר שנתעלם הכהונה באהרן ובניו, אז די בהזאה שמורה על שיהא מך כאוב וישפוך לב כמים, שזה לריך הכהן הגדול לבלי רוס לבבו בהכהונה גדולה ולשפוך לב כמים, כמו שאיתא בפיוט פרשת פרה. ודוק היטב.

שגר אלפיך ועשתרות לאך. באבן עזרא: מפרש אחד היה בספרד כו' יעוש, ויתכן דכוון דאלף הוא מלשון מאלפיו דעת. וכמו שדרשו אלף בינה, וזה כי מהבהמות ששלח יעקב אמרו במדבר ובירושלמי כתובות דמזה אנו למדים שיעור עונה יעוין רש"י שם, וביבמות אמרו: דמשיאין לו עלה ההוגנת ד' אין טפי לא, כי היכי דלימטי עונה בחדש, והוא כמו פרים, ששלח פרים עשרה ופרות ארבעים חד לארבע, וזה מלפנו מבהמות ארץ, ועשתרות הוא ג"כ ללימוד, לפי שלרחנים מאתים אילים עשרים, הרי אחד לעשר, ויעוין בדבריו ודוק:

א תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי תועבת ד' אלדיך הוא, לפי דרשת הגמרא פרק ר"י דף כ"ב כתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם וכתיב ולקחת לך, דהוה ליה למיכתב לא תחמוד כו' לקחת לך הא כילד פסלו לאלוה לא תחמוד פסלו מאלוה (שצטלו) ולקחת לך. ולפי' נראה לי לפי מה שפרשו הקדמונים דביטול לא מהני בנעמד לגבוה

עו"ג אינו מלה גר חושב, ואין זה בכלל, אבזרייהו דעו"ג גר חושב מלה ואף לרי"מ דסבר דגר חושב לריך שיקבל כל התורה לבד מנבלות גם כן אינו מלה באבוד עו"ג, וזה ברור, כיון שכן נתברר טעמא דירושלמי יבמות פרק הערל הלכה א' דגר חושב מבטל עו"ג כעכו"ם, היינו משום דישאל מלה על אבוד עו"ג ולשקלה, וכי מאבד עו"ג הוא עושה מלך המלוא בלבד, לא מן הרלון, לכן אין זה בטולי. אבל גר חושב שאינו מלה על אבוד עו"ג, וכי מבטלה הוא מלך הרלון והשכל הוי בטולי. כעו"ג שמבטל עו"ג, וזה טעם הירושלמי. ונראה דטעם הבבלי דסבר דגר חושב אינו מבטל עו"ג, משום דלא פלח לא מבטל, טעמו משום דסבר, דגר חושב היה לריך להיות מלה גם על אבוד עו"ג ג"כ, ומה דלא נלטה הוא, משום דאבוד עו"ג אמר בספרי פרשה ראה דבחולה לארץ אינו מלה ע"ז רק בארץ, ומלות אבוד עו"ג הוי כחובת קרקע, שאינו נוהג רק בארץ לכן כתוב כל הימים יעו"י באדרת אליהו להגרי' שנאמר זה היטב, לכן כיון שבגר חושב, אם מוכרין לו קרקע אוכל דבר שבמחזור עברי משום לא תחנם, לא תחן להם חני' בקרקע. כדמשמע מדברי רמב"ם פ"י ה"ד (*) מהלכות עו"ג, אם כן לכן אינו מלה על אבוד עו"ג, דלדידי' כיון שאינו רשאי לקנות במחזור, הוי לדידי' כמו ישראל בחו"ל דפטור מאבוד עו"ג, ולחייבו בחולה לארץ לא יתכן לחייבו יותר מישראל גופי', ודוק היטב:

א מרובכם מכל העמים כי אתם המעט כו' כי מאהבת ד' אתכם ומשמרו את השבועה כו' וידעת וכו' האל הנאמן שומר הברית וכו'. הרלון דאם מפני השבועה, הלא תשאל איפוא הם הג' אומות קיני קניזי קדמוני וידעת כי הוא נאמן שומר הברית ונאמן הוא שטוד יתן לכם ויוסיף לקיים השבועה בכללה, להוריש אותם מפניך:

שומר הברית והחסד לאהביו ולשומרי מלותיו. לפי הכתיב מלותיו ראוי להיות הוא"ו בקמץ והתי"ו בחולם, הוא נאמן עפי' מה שאמרו ז"ל סוף פ"ק דקדושין בירושלמי הא דתנן כל העושה מלה אחת מטיבין לו וזוכה ונחל הארץ זה מי שיחד מלה אחת ולא עבר עליה מימיו וכמו שאמרו תימי לי דקיימא מלות ליאת כו', וזה שכתב ולשומרי

(*) ופיין שם בספר אור שמח.

משך

עקב

חבמה

הע 339

ממלרים היה זה טעם מן וא"כ אנה תדענו קודם שאלו המן אבל אבותיך לא ידעו שמן מזה ואף ידיעה קטנה לא היה להן:

כי כאשר ייסר איש את בנו ד"א מוסר. הוזה לר' כי טוב וזמרה אלודינו כי נעים הציאורי דיש טוב ומוטיל ועפ"י הרוב תסוד הוא טוב. אך לא מועילי ואמרו בפרק קמא דתגינה לא מלא הקב"ה מדה טובה לישראל כו' אלא עניות והדין הוא עפ"י רוב מועילי אך לא ערבי וזה שאמר רב אובל ניר ראשים שרב תבואות והאובלין הוא מהגיר שמורשין ומושרין האדמה ועודרין אותה כדי שיהא ראוי לקבל הזרע ולהלמיח. כן יש נספה בלא משפט שלא שפטוהו בהגהה מוסרית נספה ונאבד מזה. כי שבת לחינוך הנער מועיל כמו חרישה להאדמה ולזה חושך שבתו שובא בנו וזה שאמר בדרכי השם ית' שחסדו הוא מועיל וטוב. וזה הוזה לר' מדה הרחמים שמלבד שהוא מועיל הוא טוב. ואם מתהגה במשפט מדה הדין זה אלודים הוא נעים וערב לאוזן שומעת תוכחת חיים ולריך לומר ע"י ולמקבליהו בשמחה כי נעים. ודוק:

ארץ חטה ושעורה תאנה וגפן ורמון ארץ זית שמן ודבש. בגמרא ברכות מ"א זה שני לארץ כו'. ונראה דהך שני דברים זית שמן ודבש לא היו במלרים ולכן כתב קרא ארץ פניו עלמו דלכן הראשון לארץ קודם משום דנתייחדה בו הארץ, וכן מוכח ממה ששלח יעקב מזמרת הארץ מעט דבש וכן מוכח בפרשת חקת מדאמרו אשר הולאתנו מארץ מלרים כו' לא מקום זרע ותאנה גפן ורמון ולא הזכירו זית שמן ודבש. מכלל דזה לא היה להם אף במלרים: **ו**אכרת ושבעת וברכת וכו'. מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר וכו' אין לי לאחריו לפניו מנין אמרת קו"ח כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כש"כ כו' א"ל אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין קו"ח על חיי שעה מברך על חיי העוה"ב לא כש"כ (פרק ג' שאלנו דף מ"ח). ובפרק מי שמתו (כ"א) אמר ר' יוחנן למדנו ברכת התורה לאחריה מן ברהמ"ז מקו"ח וברה"ז כו' ומסיק שם דברכה שלפניה הוא דרבנן. וכן ברי"ט. וטעמא נראה. דאם נע"י על התשלום על גמול הטוב שגמל לו הקב"ה. אז הוא קו"ח מעליה מה על חיי שעה מברך על חיי עולם לא כש"כ וכן מה כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כש"כ. שזה תורה וברכה עבור גמולו הטוב שגמל אליו השי"ת. אך באמת אין הברכה על זה בלבד. רק הוא ענין ומכוון אחר

דזהו כמו אתן ראשך לעולם. עיין חידושי הרמב"ן. יש לפרש דהוא ע"ד המגבילות לא תחמד כסף וזהו עליהם פן חוקש בו ולקחת. פירוש מה שאתה לוקח כשביטלו עכו"ם לע"ז הוא יהיה לך. פירש לך ולא לגבוה כי תועבת ד' אלדיך הוא. להקריבה וכמו שאמר להלן לא תזבח שור ושה כו' כי תועבת ד' אלדיך הוא ונכון הוא לפי הדרש. וכן מלינו בהפסוק אשכיר חלי מדם וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושניה מראש פרעות וכיו"צ הרבה לבעלי הלשון. ודוק:

וא תבוא תועבה אל ביתך. עיקר פשטו הוא בישראל המכנים עו"ג לביתו. והא שאמרו במשנה פ"ק דעו"ג דאין משכירין בית לדירה לעו"ג הוא אסמכתא דברי רבינו נסים. ונראה עיקר פשוטו משום דכתיב ביפת תואר במלחמה והבאתה אל תוך ביתך. לכן אמר שהיא חסה על העו"ג על מחמדיה הכסף והתכשטין שיש עליהם ותבוא עמה לביתך. לכן אמר ולא תבוא תועבה אל ביתך שלא יבוא רק החשוקה לבדה ומגלגל עמה עד שתתגיר. לכן אף שהוא אינו זוכה בהעו"ג. כיון שלוקחה לאשה מזהר על זה. לכן אסרו חכמים להשכיר בית למי שמכניסה לשם אף שאינה של ישראל. ולכן אמר תועבה. שכהיה עדיין לא קבלה שבע מלות. אז יכולה לבטל ויהי ככל כסף וזה שאינה חשובה אללם ואין זה תועבה. רק אם לא תבוא אסור להביא. כן נראה לפי הפשט ויעיין ספר המלות בזה:

כר המלוא. אשר אנכי מתוך היום כו' וירשתם את הארץ. ובסוף הפרשה השמר לך פן תשכח כו' והיה אם שכת תשכח והלכת אחרי אלילים אחרים העידותי כו' כי אבד תאבדון. הענין דאמרו במסכת שבת דמודעא רבא לאורייתא. ופירש הרשב"א דהעונש היה על מה שכיון שלא קיימו התורה. לא ניתן להם ארץ ישראל שלא ניתן להם אלא ע"מ שיקיימו התורה. וגמלא דלא קיימו תנאם אפילו באונס בטלה המתנה. וזה שאמר כל המלוא תשמרון לעשות. מתחילתה ועד סופה. למען תמיון כו' ובאתם וירשתם את הארץ כו'. ועיין מהרי"ק שורש קס"ד. ובסוף פרשה אמר והיה אם שכת וכו' והלכת אחרי אלהים אחרים. שהוא עבודה זרה. אז אבד תאבדון. שאף ע"פ שבטלה הקבלה. מ"מ נענשין על העו"ג כמו הגוים אשר ד' מאבד מפניהם. כי על עו"ג נלעוו ב"כ ג"כ. ופשוט:

וא ידעון אבותיך. לפי מה שהניחו המדקדקים דהמזין הוא להקטין. י"ל שצוה שהוליו

משך

עקב

חכמה

פרטי יתקנו חכמים ברכה קבועה ועוד דעל שמי
 יין לריך לבדך הטוב והמטיב וזה פלא מדוע רק
 על יין, ועיין חספות פסחים ורא"ש ברכות בזה.
 והבאור דכל ברכת המזון נתקנה על צנין האומה
 אשר נבנית ליבחר ליבחר באלבצ ההשגחה וזה
 בהשגחה פרטית זמן במדבר ומורכבו נפשותם כל
 מ' שנה ולמדו מושכלות אלהים וכמאמרם לא נתנה
 תורה אלא לאוכלי מן כו' והיה להם ארץ וירושלים
 מרכז הארץ ובהמ"ק ששכן שמו עליו והתנהג בנסיס
 רזופים תמיד, אמנם הטוב והמטיב תקנו על קיום
 האומה הבודדת בזוועדיה להיות הולכת בגולה זה
 אלפים שנה והיא קיימת ברוחה ובהודה ותפארתה
 וכל כלי יורר עליה לא ילח. והנה אחר המורבן
 חשבו כי קיומא בלתי אפשר ועתידה לבלות ולנוד
 כהלוענים בלא תפארת אדם. כאשר ראו כי בביתר
 לא נשעו ע"י מלכות בן כוכבא שגדולי עולם היו
 מוטעים בו, אמנם כאשר ראו כי עמד מלך חסד
 אחד וגזר עליהן קבורה, כדאמרו ירושלמי תענית
 הבינו כי ישראל זה אחת בין ע' זאזים ובחסד ד'
 ע"י מלכי חסד יחליף כח ויוסיף דעת, וכאשר
 יהמיון גלי הים לשוטפס יבא הרוח וישקיטם ע"י
 מושלי ויועלי ארץ אשר לבסם ביד ד' המלחה חסד.
 לכן תקנו הטוב והמטיב על קיום האומה ומקיום
 האומה הפלאי למדנו כי נאמנו דברי נביאנו ודברי
 אבותינו אשר הנחילו לנו מורשה באמונת אומן כל
 ההנהגה האלדית בצנין ירושלים וארץ, לכן המלכויות
 של הני ברכות תקנו להזכיר בהטוב ומטיב, ולכן על
 יין תקנו הטוב והמטיב, כי זה מפלאות חמים דעים
 אשר אומה כזו בנימוסים כאלה אשר להם החיתון
 וכמו שאמרו על קרא גלתה יהודה כו' מתוך שאוכלין
 ושותין כו' אין גלותן גלות כו', וישראל שאם נגע
 עו"ג ביינו אסור לו לשחות ומדיח כוכו ג' פעמים
 כמו שאמר המן ובכ"ז הן מתקיימין בגולה, אין זה
 רק לדקת פזורנו בישראל ובעה"ב יודע להפקיד כליו
 ושכינה גלתה עמם לסוכך עליהן בגדפין דילה הוא
 כבוד השי"ת ויתעלה, ודוק:

וארא והנה חטאתם לר'. באבות דר"ג אינו אומר
 וארא אלא שראה שפרח כתב מעליהן כו'.
 פירושו דכתיב והנה, מורה שראה דבר חדש, כמו
 והנה שורף, והנה היא לאה, ומהעגל הלא ידע קודם
 מהשי"ת שעשו, ועל כרחין שראה שפרח כתב מעליהן
 וזה היה דבר חדש אללו, ופשוט:

ער כל חטאתכם כו'. פירוש מה שהרגו את מור:
ובאדרן התאנק ד' מאד, הזכיר חטא ישראל
 בפרק

אחר, שנשאובל ושבעי אז עלול לבטא, וכמושי"א
 אכלת שבעת כו' שכחת שם ד' אלריך מלי כריסי
 זני ציסי (ברכות ל"ב), לכן אה השי"ת שנשאובל
 וישבע יזכיר שם אלוד' בתורה ויזכרנו ויזכור
 כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ומירו לוקח האוכל
 למלאות נפשו כי ירעב, וזה שאמר בסמוך השמר
 לך פן תשכח כו' פן תאכל ושבעת כו' ורם לבדך
 ושכחת וזכרת כו' כי הוא הנותן לך כח לעשות
 חיל, הראה לנו טעם הברכה שלא יקשיה לבבו
 מדרכי השי"ת ועדותיו, וזה יתכן דוקא כשהוא שבע
 לא כשהוא רעב, אכן בדברי תורה מעיקרא כי
 עבד אדעתא דנפשיה עבד, שלומד לעשות רב
 לקנות חכמה, ואם לא יזכיר השי"ת, כי התורה היא
 חייו ואורח ימיו, ובה חן את נפש הישראל
 באילנות חכמתו יתברך, יתגלה ויעשנה קרדוס להתעטר
 בה, ויוכל היות סם מות למשמאלים בה, וכמו שאמרו
 ע"ז יערף כמטר לקחי שדית מחיתים אותן, לכן
 אה השי"ת כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלדינו,
 ובה יבוא לקיום התורה לשמה וללמוד אותה לשם
 יורה ומכשירתו ונהנין ממנו כו', וכמו שאמרו
 (בגדרים דף פ"א) שלא ברכו בתורה תחילה ועיין
 רין שם, אבל כשלמד אז אינו לריך ברכה, כי מולאה
 מלא חיים ודעסיק בה אלולי מללא דלא ליתי לידי
 חטא וכמוש" פ"ג דסוטה (כ"א) עיי"ש.
 והתורה שמו של הקב"ה והדבק בה דבוק בשמו
 יתברך, כי מעון השי"ת היא התורה, וכמושי"א
 למלמן בין שני בדי ארון להראות שנפש כל
 ב"י כלול בתוה"ק ועליהם כולם כאחד כשהן מחוברין
 עם העדות שורה עליהם שכינתו ומופעת עליהן
 באורה, וזה באור דברי הגמרא ערוכין (דף ד')
 הכל חייבין בזימון כהנים פשיטא ל"ל דאכלי קדשים
 סד"א ואכלו אותם אשר כפר צם כו' והא כפרה
 היא קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא והא איתנהו
 פירוש, דסד"א כיון שזה האכילה הוא ענין דתי וחק
 ומלוה, וא"כ האכילה זו אינה גורמת לידי עון ואינו
 לריך לבדך קמ"ל דאף באכילת קדשים לריך שלא
 יהא דעתו וזה עליו, כי אעפ"י שמלות לאו להנות
 נתנו, בכ"ז הנאת הגוף דאיכא בהדיה לא בטיל, וכמו
 שאמרו בריה צמוד מן המעין שטובל ביה"ג ולא
 בימות החמה דהנאת הגוף אינה בטלה ועלול לשבוע
 ולשכוח ולהשתקע בגסות וחמריות אף כשהאכילה
 היא מלוה וקרובה לענין אלדי, ודוק היטב:

ויש להבין מה שאמרו הטוב ומטיב ביבנה תקנו
 על הרגוי ביתר וכו', לריך הסבר דעל ענין

ובזה מדויק לשון הפסוק בדברי הימים א' ט"ז וישאו בני הלויים את ארון האלדים... כאשר לזה משה [זה שבמסנה תורה כתב כן שלדורות ישאו הלויים] כדבר ד' בכתבם במוטות עליהם שזה כתוב בספר במדבר שנקרא דבר ד' לעומת מסנה תורה שנאמר בלשון משה מדבר עיין סוף מגילה וראה עוד שם בד"ה אז אמר דוד לא לשאת את ארון כו' כי"א הלויים כי כס בחר ד' לשאת כו' ולשרתו כו' הרי שנה הפסוק של בעת ההיא מפני שכלן מרומז המלוה לדורותי ובמנחות (דף ל"ח ע"ב) ונסעו הקהתים נושאי המקדש תרי כו' הרי דריש זה רק על הארון יעו"ש משום שאין מלוא רק בלשון לדורות ודוק:

לשרתו ולבדך בשמו. בסוטה דף ל"ח ר' נתן דריש ליה על ברכת כהנים דומיא דשירות ולשרתו על כהן קאי. אמנם יתכן עפ"י מה דאמרו בערוכין י"א ארי"א שם מנין לעיקר שירה מן התורה שנאמר ושרת בשם ד' אלדיו איזהו שירות שהיא בשם זו שירה אי"ב יתפרש לשרתו בשמו ולבדך בשמו ושירות בשמו הוא קאי על הלוי שמאמר בדוכן. ולפ"ז יתישב קושיה הגמרא בסוף תענית אי מה משרת בעל מוס לא אף מדרך בעל מוס לא הא איתקוש למזיר ומאי חזית כו' ולפ"ז אם נפרש לשרתו הוי פירושא על הלוי לשרתו בשמו וזה שירה הלא המאמרים אינם נפסלין במומין רק בקול. כמו ששנינו בסוף פ"ק דחולין. והלויים איין נפסלין אלא בקול. ודוק. ומיושב הא דאמר בסוף הוריות הלוי קודם לישראל ומיית מקרא דבעת ההיא הבדיל ד' את שבט הלוי ומסיק בירושלמי דבשעת הדוכן שניתי משום דכתיב לשרתו בשמו וזה הדוכן. והא דלא מביא שם מקרא דונגשו הכהנים בני לוי דמביא מזה בגיטין לענין קריאת התורה דשם לאקדומי אבל כאן הוא אם אין רק לאחד להחיותו ואפילו כן לוי קודם וזה מקרא דהבדיל ד' שלבדו הוא נבחר מישראל וכמו שפירש השאגת אריה סימן ס"ב הך דתדיר ומקדש יעו"ש. ומיושב מה שנתקשה בבאר שבע. יעו"ש ודוק.

שוב התבוננתי כי ר' נתן לא כוון על הפסוק הזה דעל הלוי קאי באמת כמו שפרשתי רק קאי על קרא דסוף פרשת שופטים ונגשו הכהנים בני לוי כו' לשרתו ולבדך בשם ד' דקאי על כהן במפורש. וכן הוא בספרי פ' נשא. וא"ש מה דמסיק מה משרת בעמידה והלא בקרא גופא כתוב לעמוד. אמנם לפמ"ש שם צ"ע עגלה ערופה לא

בפרט וחטא אהרן לא הזכיר. כמו ששנינו במגילה עגל ראשון נקרא ומתרגם ועגל שני נקרא ולא מתרגם מפני שאינו דומה בושת רבים בפני רבים לבושת יחיד בפני רבים. ולכן לא הזכיר בושתו דזה נגד תרגום. ובמאמר הספרי גבי ג' רגלים. יעו"ש ודוק:

ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא. ר"ל דגו"ד לזכור נקרא משא"כ ביחיד וכמפורש בר"ה. לכן אמר בעת ההיא שהחיל ונתכפר לכם שאתם רבים נתכפר גם לו. וכמו דתנן בהוריות בכהן משיח דחטא עם הלבדור שמתכפר לו עמהם וא"ל כפרה אחרת כלל:

ובשרתו ד' אתכם מקדש כו' וירשו כו' ותמרו את פי ד' אלדיכם והי' בזה שני עניני מרי' הראשון ולא האמנתי לו וכמו שאמר לעיל דברים ובדבר הזה אינכם מאמינים כו' ולא שמעתם בקולו הוא על מרי השני שאמרתי לא תעלו ולא תלחמו ותמרו פי ד' ותזדו ותעלו שזה לא היה מחסרון אמונה בכה והשגחת השי"ת. רק היו סבורים ע"ד שפירשו כל מה שיאמר לך בעה"כ עשה חוץ מלא שאם ידחוהו מתשובה כמו לאחר לא ישמע וישוב. כן היה בדמיונם כי השי"ת מנסה אם ימסרו נפשם ונשמתם גם יחד למלאות רצונו האמיתי כי יבואו לאחר. ודוק:

ושני הלוחות בידו ולעיל כתוב ואפן כו' ושני לוחות על שתי ידי כו' ואשליכם מעל שתי ידי כו'. כמבואר במד"ר שהכבדו על ידיו ולכן כתיב על ידיו וזה שמתגלל משה למה שברן שהכבדו ע"י. ועי"ש והבן:

בעת ההיא הבדיל ד' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ד'. מזה הבנתי מדוע לא נזכר במנין המלות רק לשאת הארון וכן בכל נביאים וכתובים לא נזכר רק נשיאת הארון לבד ולא המזבחות והשלחן והמנוחה שנשאו כל אלה במדבר. מפני שזה לא היה מלוא לדורות. רק הארון לבד היה מלוא לדורות. וכן אמר בדברי הימים א' כ"ג וגם אין ללויים לשאת את המשכן ואת כל כליו לעבודתו כו' רק הארון היה מלוא לדורות וכן בימי שלמה וישאו הלויים את הארון הרי דבארן דייק וישאו ואח"ז ויעלו כו'. וכאן משום דלוי לדורות הוא כתוב גדיוק לשאת את ארון ברית ד' [ובפרשת וילך וילו משה את הלויים נושאי ארון ב"ד וכו'] אף דבמדבר קאי לא הזכיר אך הארון. משם דשם משמעו על התורה הקמונה בארין].

משך

עקב

חכמה

לא כתיב עמידה. ודוק בכ"ז:
ער כן לא היה ללוי וכו' כאשר דבר ד' אלדיך
 לו. וכן בשופטים י"ח והיינו שד' דבר לאהרן
 נשיא השבט ב' קרת י"ח ויאמר ד' אל אהרן
 אתה וכו' שניתחד הדבור לאהרן. ופשוט:

וישמע ד' אלי גם בפעם ההיא לא אבה ד'
 השחיתך. הבאור עפ"י מאמרים בצרכות
 משל למלך שבעם על בנו כו' והיה אוהבו יושב כו'
 ומחירא כו' אלמלא אוהבי זה שיושב לפניך כו' אמר
 דבר זה חלוי בו כו' וזה שאמר וישמע ד' אלי כו'
 שלא אבה ד' השחיתך לכן שמע אלי וכמו
 שאמר הרף ממני והראהו שיש בידו למחול ע"י תפילה:
ועתה ישראל מה ד' וכו'. המשך הפסוקים כך
 שמע ישראל אתה עובר כו' אל תאמר
 בלבבך בהדוף ד' אלדיך כו' לא בלדקתך וביושר
 לבבך כו' למען הקים השבועה כו' וידעת כי לא
 בלדקתך כו' כי עם קשי ערף אתה ואינו לדיק
 זכור ואל תשכח את אשר הקלפת ד' אלדיך וכו'
 ופורט כל החטאים. עגל ומרגלים. ומסה וכי"צ. הנך
 רואה כי לא היית לדיק לפני ד'. ועתה ישראל מה
 ד' שואל מעמך האם לטובתו חלילה. מה מידכם יקח רק
 ליראה כו' ולעבוד כו' לשמור כו' הכל לטוב לך
 בשביל טובתך. ובאמת מה אתה נחשב לפניו הן לד'
 אלדיך השמים ושמי השמים כו' ורק באבותיך חשק
 לאהבה אותם. פירוש בשבילם וע"ד סגולי:

דיראה את ד' וכו' ללכת בכל דרכיו ולאזהרה
 כו' בכל לבבך וכו'. הפירוש ע"ד דברי
 התנחומא נח סימן י"ט כגון אדם שבנו משרת לפני
 משרת בשמחה אומר אם אקלקל מעט לפני אבי
 אינו כועס עלי שהוא אוהב אותי כו' אבל העבד
 משרת ביראה אומר אם אקלקל כועס כו' עבדו ד'
 ביראה כו' פן יאנק. פירוש. אף בדבר מועט כועס
 עליכם. לכך אמר ליראה את ד'. ללכת בכל דרכיו
 בכלם. וכמידת העובד מיראה לאהבה כו' בכל
 לבבך. פירוש כדרך אוהב שעובד בכל לב. ודוק:

ישמר את מצות וכו' מלך היום לטוב לך הן
 לד' אלדיך השמים וכו' רק באבותיך
 חשק ד' לאהבה כו' ויבחר בזרעם כו' כיום הזה
 ומלתא את ערלת לבבכם וכו'. הבאור. כי כל התורה
 בכללה הוא לטובת מין האנושי ולקיומו במיני ואשיי
 כאשר יאות לו כפי מה שיודע היודע האמיתי יתבדק.
 ולכן לא נוסדו דרכיה על פנינים מחלשים את החומר
 וכוחותיו. רק כליותיה המה דברים מחלשים התאווה.
 ולכן לא קבעה להתענות הרבה ולהתגודד כאשר כן

דרך כל הסכלים בדמותיהם הבדויות. לבד מצוה אחת
 מאלו מילה שהיא ג"כ להחליש התאווה כמוש"כ במורה.
 והיא בעוד הילד נער ובשרו רק וקל להתרפאות.
 והטעמים האמיתיים הוא באור אלוד היודע האמתות.
 וכפי דעת איזה חכמים הוא מרפא לחולי הגוף ג"כ
 והיא גם היא אם יש איזו סכנה בדבר אז אינו
 נימול וכל המל מתחייב בנפשו. והיודע דרכי ודתי
 העמים טרם הופיע אלדים על הם סיני היה לטובת
 בניו ובנותיו. להתגודד (כעובדי הבעל) ולשפוך דם
 עליהם ולעשות מעשי רעא וכל זימה לא יבצר מהם
 וכפרו בדמם ודם בניהם הנשפכים לע"ז שלהם כל
 המון הדמים אשר רעא גזל ועשה עולי. כן דרכם.
 ולזה אמר לשמר את מצות ד' כו' אשר אנכי מלך
 היום לטוב לך. כי הבורא יתבדק אינו לריך לשום
 שלימות מוולתו רק הטוב הוא לך. שאתה רואה הן
 לד' אלדיך השמים ושמי השמים כו' ומה יקבל מידך.
 רק באבותיך וכו' לאהבה אותם ומסבת אהבתם
 בחר בזרעם להטיב אותם בשלמות המצוה והתורה
 האלדית ורק לטובתכם ולא לזה אתכם לשפוך דם
 עליכם עבדו. והאות כי בחר בכם כיום הזה
 שאינכם נימולים. שכל ליח שנה שהיו ישראל נזופים
 במדבר לא נשבה להם רוח לפוגית ולא מלו עלמם
 עד יושע ואעפ"כ בחר בכם. כיון שהמילה סכנה
 במדבר לא לזה אתכם למוול במדבר. ומלתא את ערלת
 לבבכם שזה מרכז התורה והמצוה להחליש התאווה
 ומדות הרעות. כי ד' אלדיכם כו' אשר וכו' ולא יקח
 שוחד עושה משפט יתום כו'. ואם תגזול יתום או
 תעשוק אלמנה אז לא תשחד אותו ברבבות אלפי
 אילים וכיו"צ. ודו"ק:

כי לא ישא פנים ולא יקח שוחד. מאמרים ז"ל אל
 תבטחו באלוף זה הקב"ה כו'. שלא תאמר שהש"ת
 ותרן הוא. שאינו דומה למסרב על מצותו של מלך
 שגוף העבירה אינו מזיק רק המרד. לכן בידו למחול.
 אמנם היא מחילה בנפש. וזהו אבני ביתו כו' מעידין.
 הוא על הגזל והחמס שהוא בקניני האדם. ועל
 עבדות שפ"י חמסם ופעולות האזכרים אבדו מעידין
 עליו שנטמאו ע"י העון. והעבדות שבמדות. היינו כעס
 ונקימה וכיו"צ שני מלאכים המלוין לו לאדם המה
 יצר טוב ויצר הרע נטמאו. ועל העבדות שהן בשכל
 המה דעות כוזבות נטמאו של אדם וכו' וזהו שמור
 פתחי פיה שדיבור מלוין בהם הנפש המשכלת. וכמו
 שתרגם אונקלוס והוא לרוח ממללא כו'. כי כולן
 נטמאו ונטמטמו ע"י העוונות. והוא כמו שלא מוטייל
 מחילת הרופא לסלות להחולה שיאכל

דברים

משך

עקב

חכמה

העב 349

ותערידהו שמחתו באהבתו יותר משמחת אנשי העולם בעולם. וזה עלם הדביקות שכתב הרמב"ן. והנה דברי יהושע לנו לעד שקודם מותו לזה לישראל לבטוח בד' כי הוא ילחם עבורם ולא יבקשו סבות לבקש קרבת העמים ולהיות שלום עמםם ולהתחנן בם. רק יהיו בטוחים בד' כי הוא ירדפם וירשו את ארצם. וע"ז אמר כ"א בד' אלדיכם תדבקו כאשר עשיתם עד היום הזה. ומלת עשיתם לעד כי לא אמר כאשר הייתם. להורות שלחמו כאריות והיו בטוחים בד' וירש מפניכם כו' [ולא מפני] ואחם כו' כי ד' אלדיכם הנלחם לכם. זהו מלת הבטחון האמיתי. ובענין המזון הראה להם למשמרת ללגת המן. כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם. וכל מי שדואג על מחר הוא מחוסר אמונה (סוף סוטה). ובענין האויב במלחמה באו אזהרות בזה. לא ירך לבבכם. ואל תחפזו. ואל תעזבו כו'. וכ"ז לאומה הישראלית בכללה. אבל לכל יחיד ויחיד באה מלות עשה וכו' תדבק כמו שבארנו. ודרש הגמרא בסוף כתובות הוא על קרא דולדבקה זו בסוף גלבים. שזה כתוב אחר לאהבה את ד' לשמוע בקולו ולדבקה בו. שקאי אל הדבקות אל הקול. הוא משיא בכו לסי' אבל וכו' תדבק שבא אחר מלות יראה. הוא על הבטחון שזה גדר האמיתי שלא לירא זולת השי' כי אינו מפחד משום אדם ואויב ושום סבה רק מהשי'. אחרי כי הוא בוטח בד' לבדו. ובעוה"ר העדר הבטחון גרם לדורנו להתרחק מסי' ולהרחיק הבנים מסי' כי יחקרו על התכלית מה תהיה אחריתם. והמענין יראה כי הבטחון גורם להדבק בסי'. וזה דרוש ארוך אכמיל. **וְיִרְאֶה** השבת הוא באמת מיוחס להבריאה בכללה כאשר בארתי לעיל פרשת ואתחנן. ואפי"ה לא ניתן רק לישראל. משום שהשבת לייך לקיומו מדת הבטחון. שידע שכל הפרנסה קלובה אליו. ולכן ירמיהו. אחר שהפליג על מדת הבטחון ואמר ברוך הגבר אשר יבטח בד'. אמר אחר כך על השבת כי הנוטח שמת על שבתה השבת. כי הלא המלאכה בשאר ימי החול הוטל עליו מהבורא יתברך לטעמים ידועים אליו. כמו שפירש החוה"ל. יעו"ש דבריו הנעמיים. ושבתתו כשבתה העבד ששמת בשבתתו. שמתו שאלו חסר אליו מההשגחה הבורא עליו בפרטיות. וזה שאמר וזכרת כי עבד היית במצרים ויולידך ד' אלדיך כו'. הרי השגחתו הפרטית עליך. איך תאמין כי במה שתשבות שבת לא תפסיד מאומה מפרנסתך. וברכת ד' היא תעשיר זה שבת. ועשירי בכל מפני שמכבדן את השבת. וזה שאמר ע"כ טיך לעשות את

יוס

דברים המזיקים לחיותו. ודו"ק: **את** ד' וכו' וכו' הדבק. רבינו משה פירשו לענין להדבק בסי'. והרמב"ן ביארו על הדבקות המיוחד ליחידים ישתוקקו לשמו בכל פעולותיהם ומחשבותיהם והמה מעון לשכינה. וזה אין מדרך המלה על דמי המעלה לבד. אמנם לדעתי היא מלה פרטית כוללת כל אנשי האומה כ"א לפי ערכו. וזה מה שלא מלאנו בחורה רק רמזים עליה. וזהו ענין הבטחון שהפליג ירמיהו וקלל כל אשר שם בשר ורועו ודוד בכל תהלותיו אחוזה בד' בטחתי כו' בית ישראל בטחו בד'. וישע"י אמר בטחו ב"ד עדי עד. והענין כי יש בטחון מוסרי. כבטחון העם בהמלך כי הוא ידאג למחסורו. ויש בטחון טבעי. כמו האשה תבטח בבטלה כי הוא ידאג בעד מחסורה. ויש בטחון יותר חזק. כבטחון הכן באביו המלך. כי ידאג בעדו. כמו שדואג עבור עניני עולמו ויזמין לו כל מחסורו. כל אלה הענינים נקבצו אלל השי' הוא מלכנו. הוא אבינו. אם כן הוא יושיענו. ומסבת האמונה כי השם דבוק לנבראיו להכין להם טרפס ולרכס ולהגן עליהם מהמזדה והחולי. והעדר הענינים הנדרשים ומרגיש עליהם יותר ממה שמרגיש האדם. וכביכול בכל לרשם לו נר והוא בעל היכולת האחד האמיתי. הנלמי. ויודע כל מקריו ומאפיו ועלילות בני אדם. אם כן הוא חושש לטובתם יותר מהם על עצמם. אם כן הלא יהיה האדם יושב בטח ושליו ושקט ולא יעשה הסבות המוכרחות רק למה שהטילה על הנבראים גזירת הבורא יתברך. כמו שדבר בארוכה החסיד בשער הבטחון. וזה הענין נקרא וכו' תדבק. שכיון שיייר האדם שהוא דבוק להשגחה העליונה מהשי' ומרגיש השי' בעניניו יותר ממה שמרגיש האדם לעצמו ורואה בהללחת האדם יותר ממה שחפץ לבב האדם בעצמו. וכמו שדרשו על כי ידעתי את מלאכותי. ובאג"ב על מה אקוב כו'. אז האדם בטוח ונח ואינו דואג מאומה לעניניו. כי מה יועיל יכלתו נגד יכולת הבורא הדבוק עמו ומרגיש בהעדיו כביכול. וזה נקרא דביקות. והיא מלה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה בלא הבדל. וכמו שאמרו על קרא רבים מלאכים לרשע והבטח בד' חסד יסובבנו. אפילו רשע ובטח בד' חסד יסובבנו שבענין שהוא בוטח וישעוהו ד' מלך החסד. והנה ענין הבטחון חשד החסיד עשרה מדרגות. והאחרונה העליונה שכולן שימאם בעוה"ז ובמחמדיו ויברח במחשבתו. ונפשו וגופו אל ד'. וישמעשע בזכרו בדבירות. ואם יהיה במקלות לא יתאוה כ"א לרעו.

משך

עקב

חכמה

יום השבת ולא לזה לעמיה אחרים, כי הם לא ידעו מההשגחה הפרטיות ולא יוכלו לקיים שמירתו, ולכן אימת וכו' להשבת קודם מ"ת שנכנסו במדבר בארץ שממה ולא שאלו מאין יתפרנסו עם רב כזה וזכרתי לך חסד נעוריק כו' לבתך אחרי במדבר, כיון שנכנסו לבטחון גדול כזה וכשנתן להם המן נתן להם השבת שנקל לבעלי בטחון כהם לשמור את השבת.

ורכן כאשר לקחו בני הפסח והכינו אותו כי כחלות הלילה ימותו כל בכור מלרים היה הבטחון הנפלא ואמונה גמורה ד', כי אם לא היה ברגע זו לא נשתייר מהן שריד, לכן היו ראויים לקבל השבת שזוהי לרין הבטחון והאמונה הגמורה, לכן נקרא שבת הגדול, ודו"ק:

בשבעים נפש ירדו כו', ועתה שמך ד' אלדיך כו', זה באתם ממלרים שבמדבר לא נתרבו מספרם, ומה כיון כזה, נראה דהוא הקדמה לפרשה והי' ולמדתם את בניכם דבאתם עיקר העם שלא נתן התורה להאבות כי המה היו מועטים ועדותן לא היה מתקבלת להדורות הבאין אחריהן ולא הי' נתפרסם, לכן המתין השי"ת עד שנתרבו במספר עלום ועשה אתם הנוראות האלה, במן ובטעמדי ענן ואש ארבעים יום, ונתפרסם הדבר במלך זמן ארבעים שנה אשר כולן עדים ע"י, לכן כי באתם וירשתם הארץ ויהיו גיוונים מההשגחה הטבעיות ע"י גשם ומטר ועשב השדה, יוכרו לשמר את כל המלוא וילמדו לבניהם כי גם המה ישמעו ולאבותיהם הרבים המספרים נפלאות השי"ת והנוראות הגדולות, למען לידע כי הכל בהשגחה פרטיות ולשמור כל המלוא, ויהיו ישראל בארץ בהוראה אחת כמו הכוכבים המעידים על מלואות השי"ת, וכמו שאמר ישעי' שאלו עיניכם וראו מי ברא כו' המוליד במספר לבא, כן יהיו דור המדבר ודור בארץ הארץ אוכלי המן וראוי הנפלאות לעדים על הקבלה האמיתיות בהשגחה הפרטיות ותורה מן השמים, ושכר ועונש כאשר ראייתם במדבר, לזה הקדים בשבעים נפש כו' ועתה שמך ד' ככוכבי השמים לרב, שיהיו המעידים על שכר ועונש, ותורה משמים, כמו שמעידים הכוכבים על אמיתית הדעות הנעלמים מהחוש, ודו"ק:

אשר הליף מים סוף על פניהם ויאבדם עד היום הזה עיין רמב"ן בזה, ועוד יש להתבונן, הלא הלפת מים ים סוף היה כמרוץ הטבעי, רק הבקיעה היה נסוי, איך היה ל"ל ואשר הוביש מים ים סוף וישם אותו לחרבה, אבל באמת כי עברו ארבעים שנה מעת עברו בני את הים, איך היה להם לאמר שזה ענין טבע שהיה עבדא פלועא, המלוי בקלת

המקומות בארץ ימים, לכן אמר אשר הליף מים סוף לחיל מלרים, אשר חיל מדינה כמוהו השכנים להם ועליו היו יושבים בטח היה להם חשבון מן הרגעים אשר המים רץ ממקומו, ואיך הליף המים על פניהם, ואיך רדפו אחריכם בחוף הים בשעה שהוא שב למקומו ועוד כי המים לפים עד היום הזה זה ארבעים שנה, ושאל נא ליושבי הים, אם כל המ' שנה היה שם עבדא, כי אין בים זה במקום זה טבע זה כלל, וקאי מלות עד היום הזה על ואשר הליף את מים ים סוף ע"י, שעדיין המה על מקומם ובל נסוגו אחור עד היום הזה.

ובידושיע סי' כ"ד ותבואו הימה וירדו מלרים וילעקו כו' ויבא עליו את הים ויכסהו, לא הזכיר קריעת ים סהובים מים ים סוף מפניהם, שזה לא נחשב חדש בעיניהם, כי גם המה ראו שהוביש ד' את מים ירדן מפניהם, לכן זכר רק מפני שהביא עליו הים ויכסהו שזה לא הי' אללם:

ושמרתם את כל המלוא כו' למען תחזקו ובאתם וירשתם כו' ולמען תאריכו ימים על האדמה כו', והולך ומפרש הך דלמען תאריכו ימים כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה כו' ארץ כו' והי' אם שמוע כו' השמרו לכם כו' למען ירבו כו' על האדמה כו', ולסוף מפרש הך דלמען תחזקו ובאתם וירשתם כי אם שמור תשמרון את כל המלוא כו' והורים וירשתם כו' לא יתלבז איש כו':

ספרי פסקא ל"ח ומה ארון שלא נעשה לשכר ולא להפסד אלא לשברי לוחות שבו נתבדך בשבילו כו', מבואר מכאן דארון שהביאו בשילה היה ארון שבו היו שברי לוחות מונחין, וזה מתנגד לדברי התוספות בעירובין דף ס"ג ע"ב שהעלו ע"פ ספרי דארון של שילה היה של לוחות שלמים והיא שעשאו בללאל עיי"ש, ול"ע במד"ר, ועיין ירושלמי שקלים פ"ו ה"א ותוספות סוטה מ"ב:

ארץ אשר ד' וכו' תמיד עיני וכו', פירוש אף בזמן שלא יהיו בה בני ישראל ג"כ דורש אותה, משא"כ בשאר ארצות ד' דורש בזמן שישראל בקרבם, וכמוש"ל גלו לבבל שכניה עמק, ופשוט. **ובספרי** פסקא מ' ארץ וכו' דורש אותה ניתנה לדרישה להפריש ממנה חלה תרומ' אי יכול אף שאר ארצות ניתנו לדרוש, פירוש, אפ"י שאין חו"ל חייב בחלה ובתרומ' מ"מ אם נכנסו פירות חו"ל לארץ חייבים בחלה ובתרומ' ויכול דיהא מחוייב להביאן כדי שיחייב ת"ל אותה כו' ולא שיא ניתנו לדרישה דאינו מחוייב להביא כדי להחייב בחלה ותו"מ דדוק: ואגב

דסער הנהג צון מנהג דרך ארץ וסער דהעיקר ראונו על הקב"ה הוא לנהוג צון מנהג ד"ה שבו יתכן קיום הכללי עפ"י התורה לעשות מלאכתו ערלי. אם כן כמו דדרשת לבטל לאומנות מקרא דואספת. כן דרוש לבטל לתפלה דכתיב ולעבדו בכל לבבכם ואין עבודה אלא תפלה הרי דמבטלינן לתפלה ואע"ג דמתחסד ועישה תורתו אומנותו בכ"ז אינו יכול לבטל ממנו תפלה. והא דאמר סוף רש"ש ברב יהודה דלא הוה מזלירק מל' לל' יום אפשר שפירושו שהיה מתפלל תפלה קלרה ודו"ק.

וזה דאמר אף כו' באספסא את תבואת הארץ. שיהיו אחס האוספים ותנהגו במנהג הטעמי ג"כ חדשו כי אחס מושגחים בפרטיות מהש"ת ולקחתם כו' לפני ד' אלדיכם (בחלוס):

ונתתיו עשב בשדך לבהמתך ואכלת. כשבהמתך אוכלת ושוצעת עובדת בכח את האדמה. וכן הוא אומר ורב תבואות בכח שור (ספרי). לפיכך אמר בגיטין ג"כ. דהוי מזבין ארעא וזבין תורי כו' אמר ר' יוסי מימי כו' אלא לשורי שדי וכפי הנראה זה טעם ר' יוסי דאמר סוף תוספתא דבבא מיעא בהמתן וחיי אחרים ר' יוסי אומר בהמתן קודמת למי אחרים. דסער דבהמה הוה כמי עמון. שמורשת השדות. ולפ"ז אינו מוכרח הא דבטי במנות דף ע"ז דהתורה חסה על ממונן של ישראל מוהשקית את העדה ובטעמים דכיון דכן הוה כחיהם. ופשוט: **ולמדתם** אותם וכו'. וכן ושמתם כו' בלשון רבים. אחסם וכתבתם בלשון יחיד.

מזה דרשו שיהא כתיבה תמה. ונראה דמזמנו לנו דחזינן דבדיני אדם עיר הגדחת ממונה אבדי ובדיני שמים אין להן חלק לעוה"ב [ואף הגדחים בכללי יעוין רע"ב שם ובתוספות סנהדרין מ"ז ד"ה כיון דאינקטל כו'] וחזינן דאם יש בה מיוזה אחת אינה נעשית עיר הגדחת וכתיב לא תעשון כן לד' אלדיכם. וכונתו כמו דאמר בספרי ר"ג אומר וכי תעלה עיר ישראל מותלין למזבחותיהם חו"ש. ולכן דריש ר' אלעזר דקאי על עיר הגדחת [ומסולק מה שמקשים דליתי עשה ולדתי לית כיון דכל עיקר הקרא קאי ע"ז] וכמו שמילגה העיר מדין אדם. כן מילגה מדין שמים שיש להם חלק לעוה"ב. לכן קמ"ל קרא דאם ישראל יחיד כותב מיוזה וקוצעה על מיוזה ביתו מילג רבים מדין אדם ומדין שמים. לכן כתוב וכתבתם בלשון יחיד למטן ירבו ימיכם. שרבים יגללו מזה עבוד זכות היחיד. ודוק:

ואנב אבאר מליצת התפלה והנשא על כל הארץ ביקרד. דיקר הוא לשון ארמי (מגילה דף ט'). והפירוש דארץ היא ארץ ישראל כמו שאמרו ושולח מים על ארץ וחיות (תענית דף יו"ד) ובארץ ישראל יהיה הקדושה לעתיד עד כי יפלא מעין המלאכים רוחניות כזה אשר לא ראתה עין אלדים זולתך ואמרו (גדרים ל"ב) שמלאכי השרת אין יכולין לכנס למחילתן. ועיין ילקוט בלקי וזה כוונת התפילה להגיע לקדושה רוחנית כזו ביקרד שאין מלאכי השרת יכולין לכנס במחילתן. ולכן נאמר בלשון ארמי שאין מלאכי השרת יודעין אותו. ודו"ק:

ספרי. ולעבדו בכל לבבכם ראב"י אמר זו אזהרה לכהנים שלא יהא לבם מהרהר בשעת עבודה. פירוש על מחקר פילוסופי החפץ לד' בזה. הלא לו כל חיתו יער וכי"צ. ע"ז הוהיר הכתוב. ולכן לא כתוב ובכל מאדכם. שהכין אוכל כל הקרבנות ומזונות בני אהרן מזה ואיך יאמר ובכל מאדכם. זה נכסיכון. ופשוט:

בבר לבבכם ובכל נפשכם. בספרי פסקא מ"א. כאן לתלמוד כאן למעשה. פירושו דבפרשה ראשונה כתיב תלמוד ובפרשה שניה כתיב מעשה. לכן כתיב ולעבדו ולא סער ולעבדו זה תלמוד. לכן כתיב השמרו לכם פן יפתה לבבכם. דאילו בתלמוד בלא מעשה. אדרבא המאור שבה מחזירן למוטב. אבל במעשה בלא תלמוד יש מקום ליזר הרע לפחות וכדדריש לקמן פסקא מ"ג השמרו לכם פן יפתה לבבכם אמר להם הזהרו שלא יטעה אתכם יזה"ר כו' שכוון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק לע"ג כו' [מנחת ד' כו' אלא כיון שפוסק מד"ת ודריש על התורה דכתיב בה מורשה קהלת יעקב]. לכן בפסקא מ"ב אמר רש"י אימתי למד תורה אלא כו' וכשאין ישראל עושין ראונו של מקום מלאכהם ע"י עלמם נעשית. אע"ג דוהיה אם שמוע כתיב. בכ"ז כיון דבמעשה בלא תלמוד מיירי. מיקרי אין עושים ראונו של מקום. וכיון. ומדוייק שפיר מה דפליגי בשבת י"א מפסיקין לדית ואין מפסיקין לתפלה אר"י לא שנו אלא רש"י ותבדיו כו' אבל כגון אנו מפסיקין לק"ש ולתפלה. דבאמת מחדת חסידות אין אדם יכול לפטור עלמו מן התפלה במה שיתחסד ויעשה תורתו אומנותו. רק רש"י לטעמו דסער דמיירי בזמן שאין עושים ראונו של מקום כתיב ואספת. אבל בזמן שעושים ע"כ ליל תורתו אומנותו איב' בודאי אינו מפסיקים לתפלה. אבל אן דקיי"ל כר' ישמעאל